

UNIVERZITA KARLOVA V PRAZE

Fakulta humanitních studií

Genderová socializace a sport

(Případová studie ženského softballového týmu)

BAKALÁŘSKÁ PRÁCE

Barbora Bílková

Vedoucí: Mgr. Kateřina Kolářová, Ph.D.

Praha, 2013

Prohlašuji, že jsem práci vypracovala samostatně a všechny použité zdroje jsem uvedla v seznamu literatury. Práce nebyla využita k získání jiného nebo stejného titulu.

V Praze dne: 28. 6. 2013

Podpis autorky práce

.....

Děkuji Mgr. Kateřině Kolářové, Ph.D., za pomoc při vymezení a konkretizaci tématu práce, za vstřícnost při konzultacích a celkové vedení práce.

Děkuji dále také všem účastnicím zkoumaného softballového týmu za vstřícný přístup k rozhovorům, které s nimi byly vedeny.

OBSAH:

ÚVOD	1
I. TEORETICKÁ ČÁST.....	2
1. Proces socializace.....	2
1.1. Socializační teorie Bergera a Luckmanna	3
2. Gender jako kategorie sociální diferenciacce.....	5
2.1. Genderová socializace	8
3. Sport	10
3.1. Sport a gender.....	11
3.1.1 Ženy a sport.....	12
3.2 Pojetí tělesnosti ve sportu.....	14
3.3 „Hraješ jako holka“, „Hraje jako chlap“ aneb genderová socializace sportem.....	15
II. METODOLOGICKÁ ČÁST.....	19
Výzkumný problém, výzkumné otázky a cíl výzkumu	19
Výzkumná strategie.....	20
Techniky sběru dat	21
Výběr vzorku; prostředí výzkumu.....	23
Analytické postupy.....	23
Hodnocení kvality výzkumu a etické otázky.....	24
III. ANALYTICKÁ ČÁST.....	27
Stručné seznámení s hráčkami, osobní medailonky	27
Vnímání maskulinity softballu	28
Vliv softballu na genderovou socializaci a sebepojetí hráček z hlediska jejich femininity	31
Vliv formování maskulinního těla na sebepojetí hráček z hlediska jejich femininity.....	34
Ženský tým jako sociální skupina a jeho vliv na participaci hráček v softballu	38
Trenér jako autorita v ženském týmu	42
ZÁVĚR.....	45
Použitá literatura.....	47
Seznam příloh.....	50

ÚVOD

V dnešní době, kdy již ženská účast prostupuje často i do sportů, které jsou společností považovány za maskulinní, a tedy vhodné spíše pro muže, se objevuje mnoho literárních poznatků, ale zároveň i otázek, týkajících se této tematiky. Tato práce je založena na otázkách týkajících se vlivu (maskulinního) sportu na ženy. Zabývá se tím, jak takovéto sporty působí na genderovou socializaci žen a jejich sebepojetí z hlediska femininity. V metodologické části jsou poznatky přezkoumány na případové studii jednoho českého softballového týmu žen, ve kterém jsem zároveň sama participantkou, a právě proto mě tato problematika zajímá.

Teoretická část práce nejprve uvádí poznatky o procesu socializace a odpovídající sociologické teorie, rovinu problematiky genderu a s tím i možnosti způsobu tvorby genderové identity jedinců, na níž celá práce stojí. Dále je zde rozebrán fenomén sportu a sportovních asociací, a to jak z obecného hlediska, tak z hlediska přenosu genderových nerovností a stereotypů. Jak se ukázalo, sport je silně genderově zabarvenou institucí a přináší rozdílné možnosti na základě pohlaví, což ovlivňuje mimo jiné také chápání participace i samotnou účast žen ve sportech, které jsou společností přijímány za maskulinní. Tato skutečnost pak může zpětně ovlivnit jejich chápání sebe samotných a své femininity, což souvisí i s fyzickým vzhledem jejich těl. Na závěr teoretické části je pojednáno o problematice genderové socializace, díky níž jsou již od dětství jedincům předávány „normy“ týkající se participace ve sportech podle genderu a obecného chápání sportu.

Metodologická část je tedy uchopena jakožto případová studie na českém ženském softballovém týmu. Jsou v ní popsány konkrétní otázky, metody, způsob analýzy, kvalita i etické otázky výzkumu. Výsledky analýzy výzkumu jsou potom rozpracovány ve třetí, analytické části, práce. Hlavní otázky výzkumu se ptají po tom, jak tedy softball vstupuje v různých ohledech do života hráček, jakým způsobem jejich život mění, a zároveň jakým způsobem u nich utváří pohled na sebe samé z hlediska femininity, zda je nějak ovlivňuje jejich muskulární tělo, které se při tomto sportu utváří, a zároveň, jak všechny tyto aspekty chápe okolí a jak na ně reaguje. Další otázkou je, jak funguje ženský softballový tým jako sociální skupina, jak v něm fungují genderové (ženské) vztahy, a zároveň jak do těchto vztahů prostupuje role jejich trenéra- muže.

I. TEORETICKÁ ČÁST

1. Proces socializace

Podle Anthonyho Giddense je socializace: „Proces vývoje od stadia bezmocného novorozence až po osobu, která si dobře uvědomuje sebe samu a orientuje se ve své vlastní kultuře.“ (Giddens, 2005, str. 39) Můžeme ji definovat také jako „úplné a důsledné zasvěcení jedince do objektivního světa společnosti či části společnosti.“ (Berger, Luckmann, 1999, str. 129) Tento proces se však po začlenění konkrétní osoby do společnosti a dosažením dospělosti neuzavírá, ale prostupuje celým jejím životem. Jedinci při procesu socializace nejen přijímají kulturu a okolní prvky, ale sami se také podílejí na aktivním vyhledávání. Každý totiž na základě toho, jaké má nároky a potřeby, ovlivňuje chování těch, kteří se o něj starají a působí na něj. Jedná se o tzv. zpětnou socializaci (Sekot, 2008, str. 19)

„Socializace navíc plní ve stále se měnící a různorodé moderní společnosti rozporné funkce: být mechanismem sociální kontroly a přitom spoluutvářet spontaneitu a připravenost na změnu. Její úspěšnost tak tkví i v osvojení si pružnosti, schopnosti užít nové způsoby jednání a hájit přitom vnitřní integritu osobnosti. Mluvíme o „adaptaci druhého řádu“.“ (Havlík, 2009, str. 1) Socializace tedy propojuje jedince a společnost a snaží se jim vtisknout určitou flexibilitu jednání, díky které se dále budou moci po celý život společnosti úspěšně přizpůsobovat a včleňovat se do ní za všech situací. Zároveň však kontroluje určité společenské standardy, které mají být předávány společností z generace na generaci, aby si zajistila určitý chod a řád.

Definice, i samotné pojetí socializace, se však u jednotlivých autorů a teoretických konceptů liší. „Socializaci označujeme ontogenetický proces, proces sociálního učení, během kterého jedinec vrůstá do společnosti, osvojuje si její poznatky, zvyky, postoje, víry, normy, ideály, internalizuje hodnoty a způsoby nahlížení světa převládající ve skupině a společnosti, osvojuje si kulturu“ (Musil, 1999, str. 3) V teoriích socializace se pak liší právě to, jak si jedinci všechny tyto aspekty internalizují. Součástí analytické části této práce jsou i poznatky o tom, jak právě dotazované hráčky byly vedeny k osvojování si určitých norem týkajících se především femininity, které jim však v rámci naší kultury a norem byly předávány ve většině z případů odlišným způsobem, jinými normami a hodnotami. Na základě těchto poznatků se také ukázalo,

že hráčky odlišnost od okolí, které na sebe nechalo působit jeho standardní tlaky, v určitých situacích zaznamenávají a jsou si vědomy jistých odlišností. Tyto hráčky se tak začlenily do části společnosti, která se v určitých směrech odlišuje od veřejnosti široké, konkrétně od společností pojímané standardní femininity, jak bude rozpracováno níže v práci.

Jednou z nejznámějších a obecně uznávaných teorií je teorie podle Bergera a Luckmanna, kterou podrobně popisují v knize „Sociální konstrukce reality“.

1.1. Socializační teorie Bergera a Luckmanna

Peter L. Berger a Thomas Luckmann vidí společnost jako střet subjektivní a objektivní reality; tedy reality osobní a reality, která je obecně přijímána společností. Každá osoba se dle tohoto konceptu rodí se sklonem ke společenskosti, a právě díky procesu socializace se společenskou nakonec stává a začleňuje se do ní. Prvotní nutností osoby, která se začleňuje do společnosti, je dosažení internalizace, kterou autoři chápou jako vnímání objektivní události, jako události, která má význam, umožňuje nám porozumět jinému člověku i světu, ve kterém žije, a tím tento svět potom pojímá za svůj. (Berger, Luckmann, 1999, str. 128) Osobní realita softballistek, a sportovkyň participujících na maskulinním sportu obecně, se tak může rozcházet s realitou, kterou společnost přijímá, díky čemuž může docházet k nepochopení či averzi, avšak společnost sama je také značně flexibilní, může tedy svůj postoj obměňovat.

Podle tohoto konceptu procházejí jedinci nejprve primární socializací, která se odehrává v dětství, a jedinci se skrze ni stávají členy společnosti. (Berger, Luckmann, 1999, str. 129) V této fázi hrají dle autorů nejdůležitější roli tzv. významní druzí, kteří mají na starosti primární socializaci dané osoby. Tito významní druzí, což bývají primární pečovatelé, dítěti zprostředkovávají svůj svět jako objektivní realitu, pro něho/pro ni jako jediný možný. Dítě se musí s významnými druhými nejprve identifikovat, až následně pak dochází k internalizaci jejich světa. Na základě toho přejímá jejich postoje, role, přičemž tyto skutečnosti považuje za vlastní a jediné možné. Tím se na základě předávání hodnot primárními pečovateli stává ze socializace zároveň proces, který přenáší často nerovnosti, ať už třídní, nebo genderové, což bude ještě popsáno níže v práci. Nikdo z nás však nemá možnost si významné druhé zvolit, a jsme tak zcela ovlivněni svou situovaností. Přebíráme tak do sebe jejich interpretaci světa.

Podle Radomíra Havlíka dokáže dítě rozeznávat mezi pojmy „já“ a „ty“ až ve dvou letech. Teprve potom začíná rozumět odlišnosti mezi jednotlivými lidmi a tomu, že mají také své potřeby, touhy apod. (Havlík, 2009, str. 3) „Primární socializací se u dítěte vytváří vědomí postupné abstrakce od rolí a postojů určitých lidí k rolím a postojům obecným.“ (Berger, Luckmann, 1999, str. 131) Dítě tak začíná rozumět světu kolem sebe, začíná si vytvářet identitu vůči všem lidem a světu obecně, čímž postupně vzniká v jeho mysli vědomí tzv. zobecněného druhého. Dítě se v této fázi identifikuje nejen s konkrétními lidmi, ale se společností jako celkem, což je pro další vývoj zásadním krokem. (Berger, Luckmann, 1999, str. 131)

Tvorbou tohoto zobecněného druhého, a tím i porozuměním společnosti, končí dle tohoto konceptu primární socializace. „V tomto okamžiku je jedinec platným členem společnosti a subjektivně vlastní nějakou osobnost a nějaký svět. Ale tato internalizace společnosti, identity a reality není navždy uzavřenou záležitostí. Socializace není nikdy úplná a nikdy nekončí.“ (Berger, Luckmann 1999, str. 136) Například sportovkyně, která si vytvoří určitý vztah se svým trenérem či trenérkou, může značně přebírat jeho/její hodnoty a pozměnit si tím ty, které jí byly dány primární socializací od významných druhých. Po případném přestupu k jiné trenérce/trenérovi, se mohou opět její hodnoty proměňovat a mění se tím i její identita. To, jaké sociální role potom v životě hrajeme, určuje celoživotní proměny v socializaci, jak je již nastíněno výše.

Plnohodnotné osvojení si rolí prostupuje do socializace sekundární, což je jakási „internalizace subsvětů“. Uvádí tedy již socializované jedince do nových oblastí objektivního života společnosti tím, že musejí získat určité vědění, které je zásadní pro roli, již budou ve společnosti vykonávat. (Berger, Luckmann, 1999, str. 136) Sekundární socializace tak nikdy nekončí a prostupuje celým naším životem na základě rolí, které v životě hrajeme. Sice nabírá jiných forem a podob, mění se tedy podle konkrétních životních etap, ale probíhá stále. Člověk se totiž celoživotně vyvíjí biologicky, psychicky, ale také sociálně, a to prostřednictvím rolí a hodnot (Havlík, 2009, str. 5), odpovídajících životním etapám, během nichž se proměňují.

Koncepci Bergera a Luckmanna, která je zde interpretována, je možné chápat také jako koncepci přenosu nerovností, a to jednak nerovností třídních, jelikož jedinci přebírají koncept světa od svých významných druhých, kteří jsou zasazeni do určitého třídního kontextu, tak

nerovností genderových, které jsou přenášeny nejprve prostřednictvím významného druhého, následně však i zobecněným druhým.

2. Gender jako kategorie sociální diference

Raewyn Connell definuje gender jako kategorii sociálně konstruovaného vztahu mezi maskulinitou a feminitou. Gender je: „Struktura sociálních vztahů, které se soustředí na reprodukční arénu a soubor praxí (řízených touto strukturou), které vnášejí reprodukční rozdílnosti mezi těly do sociálních procesů.“ (Connell, 2002, str. 10) Gender v sobě potom, podle Connell, zahrnuje veškeré aspekty lidského života, a to na úrovni jedinců, skupin i institucí. Gender pracuje na základě odlišnosti dvou těl- *mužského* a *ženského*. Tato těla jsou potom často prezentována jako základ pro rozdělování vlastností, schopností i místa v sociokulturním řádu, který je vytvářen na základě genderu, odvozovaného právě od pohlaví jedinců. (Connell, 2002, str. 48) Právě anatomické tělo vyvolává v okolí určité představy o dané osobě, o jejích vlastnostech, postavení, vzorcích chování apod. (Renzetti, Curran, 2003, str. 20)

Podle Connell existují tři přístupy k lidskému tělu. Prvním z nich je pojetí těla jako „stroje“, která přisuzuje veškeré rozdíly mezi muži a ženami přirozenosti a biologické danosti, a to ať už se jedná o rozdíly fyzické, zájmové, charakterové, intelektuální či jakékoliv další. Druhou ideou je idea genderu jako diskursu symbolického systému, podle níž je s tělem nakládáno jako s nepopsaným plátnem, které postupně utváří společnost tím, že na něj „maluje“ podle svých představ. Mezi těmito dvěma přístupy pak stojí pojetí, které klade důraz na existenci dvou odlišných oblastí, a to sice pohlaví na jedné straně, a genderu na straně druhé. (Connell, 2002, str. 30-40) Tato práce užívá teoretického základu těch přístupů, které chápou gender jako utvořenou konstrukci, tedy druhého a třetího pojetí podle Connell.

Současná společnost má tendence uvažovat v protikladech, tedy dichotomně, a tak i pojmy *žena* a *muž*, jsou pojmy binární. Vzájemně se tedy vylučují, zároveň se však také doplňují a tvoří celek. Podle Simone Beauvoir je totiž kategorie „druhého“ základní kategorií lidského myšlení. (Beauvoir, 1966, str. 11) Dle Herty Nagl- Docekal je tato binarita daná tím, „že rozlišování mezi ženskými a mužskými těly je spojováno se sociálními normami.“ (Nagl- Docekal, 2007, str. 32) „Když společnost nepřetržitě reprezentuje muže i ženy rozdílnými

způsoby, je obtížné si představit, že by maskulinita a femininita mohly být definovány jinak.“ (Woods, 2011, str. 24) Ženy jsou tedy již od útlého věku vedeny k jiným rolím, pracem apod., než muži, a zároveň jsou ve společnosti také odlišně prezentovány, čímž se jim dle Julie T. Woods odepírá možnost definovat femininitu jiným, novým způsobem. Connell argumentuje tím, že gender staví na přirozenosti lidských těl, které jsou základem genderové sociální diferenciaci mužů a žen a konstruuje je tedy jako dvě odlišné entity, ať už se to týká vlastností či postavení ve společnosti. (Connell, 2002, str. 48) Gender je tedy sociální struktura, která má však specifický vztah s těly. (Connell, 2002, str. 9)

Také jak píše Pierre Bourdieu: „existence dvou rodů pouze je vztahová, je to plod diakritické, zároveň teoretické a praktické práce, v jejímž důsledku teprve vzniká sociálně diferencované tělo opačného rodu, totiž jako habitus mužský, a ne ženský, nebo ženský, a ne mužský.“ (Bourdieu, 2000, str. 25) Tento koncept opačných rodů však ignoruje jakoukoli možnou rozdílnost v rámci jednoho pohlaví, ač uvnitř každé z těchto skupin existují značné rozdíly. *Mužské* je pak obecně stavěno nad *ženské*, jako něco významnějšího, jelikož dnešní svět je konstruován v pojmu androcentrismu, který chápe muže jako nadřazeného ženě a na základě toho dochází k diferenciaci v sociální sféře. Ženství je však zabudované do řádu věcí, a proto pak androcentrické pojetí samo sebe legitimizuje praktikami, které plodí. Jeho praktiky ho totiž zároveň neustále stvrzují. (Bourdieu, 2000, str. 32) Tím, že ho ženy neustále snášejí a přijímají, ho totiž samy také zároveň spoluutvářejí. Genderový řád je však již tak silně zakořeněn, že k jeho překonání nemůže dojít pouhým uvědoměním, ale pouze reorganizací celého sociálního řádu, kterým je uchopován svět. (Bourdieu, 2000, str. 39-40) V tomto řádu se tak ustavuje celé chápání společnosti, na jehož základě jsou ženám a mužům přisuzovány různé vlastnosti, dovednosti i místa v různých oblastech sociálního světa.

Vazbami mezi pohlavními znaky a sociálními normami se zabývají feministické teorie, které dokládají, že „zhruba od poloviny osmnáctého století se začal prosazovat obraz ideálního páru („pravý muž“ a „pravá žena“), který každému pohlaví přiřkl jiné sociální úkoly, přičemž pro muže vyhradil veřejnou a pro ženy domácí sféru jako oblasti jejich působnosti.“ (Nagl- Docekal, 2007, str. 33) Na základě tohoto obrazu jsou mužům a ženám přisuzovány různé vlastnosti, zakládající se právě na konstrukci genderu. „Být maskulinní znamená být silný, ambiciózní, úspěšný, racionální a být schopný ovládat svou emocionalitu.“ (Woods, 2011,

str. 23) „Být femininní znamená být fyzicky atraktivní, uctivý, emocionálně expresivní, pečující a zajímaví se o lidi a vztahy.“ (Spence, Buckner, 2000, in Woods, 2011, str. 23) Connell pak podotýká, že společnost přisuzuje ženám zejména takové vlastnosti, jako jsou sklony k péči o druhé, ovlivnitelnost, upovídanost, emocionalita, intuitivnost a věrnost v sexu. Za charakteristiky, které bývají přisuzovány naopak mužům, považuje zejména agresivitu, zarytost, mlčenlivost, racionalitu, analytičnost a promiskuitu. (Connell, 2002, str. 40).

Genderový, androcentrický řád, působí na jedince již od jejich narození a na jeho základě se tak jedinci vyvíjejí a díky podmíněnosti vývoje genderovým řádem si také utvářejí část svojí subjektivní identity, identity genderové. Identita je dle Bergera a Luckmanna klíčovým prvkem subjektivní reality, tedy svého „vnitřního světa“, je však výtvozem sociální reality. Utváří se vztahem sociálních procesů, biologického těla a vědomí jedinců, každý z nás si ji tedy vytváří během života, je výtvozem sociální reality. (Berger, Luckman, 1999, str. 170) Identita z nás dělá jedinečnou osobnost, odlišnou od ostatních. Pokud však není umístěna v určitém světě (tedy v určité realitě), zůstává nesrozumitelná. (Berger, Luckmann, 1999, str. 171-172) Je tedy vždy konstruována také sociálním řádem, který je, jak již bylo řečeno, genderově podmíněn. Součástí identity je pro všechny jedince tedy také identita genderová, která je tímto řádem podmíněna. Judith Butler chápe genderovou identitu jako „soubor performativních aktů, jako sociální konstrukci udržovanou prostřednictvím normativních praktik. Naše pojetí toho, co znamená pojem *žena* (a *muž*) se tak odvíjí spíše od zvyků, tradic a norem produkovaných v rámci společenských vztahů než od neměnné biologické přirozenosti.“ (Butler in Uhde, 2004, str. 2)

Také podle Simone Beauvoir se žena sice narodí se svým ženským pohlavím, ale ostatní její charakteristiky a to, jak bude do společnosti začleněna, je dáno až v průběhu jejího života osvojováním si způsobů její společnosti. Mezi tyto způsoby patří i genderová nerovnost, kterou si lidé vštěpují již od útlého dětství, prostupuje a utváří se během celého jejich života. Dívka se tak učí postupně všem pravidlům, která jsou spojena s rolí ženy, a snaží se jim zároveň odpovídat tak, aby souhlasila s konceptem „ženskosti“, pojímaným společností. „Být pravou ženou znamená být neschopná, malicherná, pasivní, poddajná.“ (Beauvoir, 1966, str. 151)

2.1. Genderová socializace

„Genderová socializace je proces, ve kterém jsou jedinci učeni hodnotám a normám spojeným s ženskými nebo mužskými rolemi ve společnosti. Během tohoto procesu jedinci rozvíjejí svou genderovou identitu.“ (O’Brian, 2009, str. 356) Proces socializace je tedy také genderově podmíněn, což znamená, že jinou socializací procházejí dívky a jinou chlapci. „Lidské pohlaví jako biologická danost (bytí *mužem* či *ženou*) tu slouží jako základ, na němž lidé konstruují společenskou kategorii zvanou gender (maskulinitu či femininitu).“ (Renzetti, Curran, 2003, str. 20). Kategorie gender je ve společnosti potom brána jako určitý „návod“, jaké role a chování přijímat na základě svého pohlaví a společnost takové chování zároveň očekává. Toto chování si jedinci vštěpují právě při socializaci, která je tedy ve všech svých fázích podmínována jejich pohlavím.

Zpočátku hrají při genderové socializaci základní roli významní druzí v podobě primárních pečovatelů, nejčastěji rodičů, jelikož jediný jejich svět je pro dítě nejprve tím určujícím. Již od raného dětství se přistupuje jinak k holčičkám a chlapečkům, čímž je jim jednak vštěpován jejich gender, na druhé straně je to také podmiňuje k tomu, aby vnímali svět dichotomně, tj. aby odlišovali „*mužské*“ a „*ženské*“ role, chování, aktivity apod. „Dokladem faktu, že rodiče spojují s pohlavím svého dítěte specifické rysy charakteru a chování, je také úsilí, které rodiče vynakládají, aby zajistili, že ostatní lidé budou schopni pohlaví dítěte bezpečně určit.“ (Renzetti, Curran, 2003, str. 108) Proto jsou holčičky oblékány spíše do sukýnek, pastelových barev a celkově oblečení, které podtrhne jejich jemnost a něžnost, zatímco hoši jsou oblékáni do tmavších barev s motivy vyjadřujícími sílu a energii, jako např. s auty, sporty či různými bojovníky. (Renzetti, Curran, 2003, str. 108-109) Tyto skutečnosti opět potvrzují ten koncept genderu, který zastává např. Connell, či Bourdieu, a který považuje pohlaví za sociální konstrukci, a pohlaví samo je tedy podle tohoto konceptu součástí sociální disciplinace a diferenciaci.

Na základě genderových rolí a postojů primárních pečovatelů, které dítě odmala vnímá, tyto role následně internalizuje za vlastní a jediné možné. Dle Renzetti a Curran rodiče také často tvrdí, že při interakci jsou chlapci zuřivější a dívky klidnější. Lizz Connors (1999) si však při svých výzkumech všimla, že naopak matky chlapců se k nim chovaly přísněji, zatímco matky dívek byly k holčičkám citlivější. To, že rodiče jednají s chlapci a dívkami jinak, potvrdily i další

studie. (Renzetti, Curran, 2003, str. 111-113) Tato skutečnost se určitě neodehrává v případě všech rodičů, ale podle studií, které jsou zde uvedeny, k tomuto rozdílnému zacházení s dětmi již od narození dochází v mnoha případech. „Můžeme důvodně předpokládat, že těmito aspekty rané socializace vedou rodiče své dcery k tomu, aby pozorně vnímaly pocity druhých a pečovaly o mezilidské vztahy, zatímco chlapci jsou vychováni k asertivitě a potlačování emocí, leda když dávají najevo hněv.“ (Renzetti, Curran, 2003, str. 112)

Socializace sekundární potom probíhá především v rodině, prostřednictvím různých institucí a mezi vrstevníky. I při této fázi socializace dochází k podmíněnosti genderem. Jedinci už mají vědomí o sobě samých i o svém genderu a tom, co se na jeho základě sluší, a podle těchto konceptů se také chovají, a zároveň jsou jim tyto koncepty stále předkládány, tudíž si je neustále stvrzují. Dle Renzetti a Curran může genderová socializace probíhat jak vědomě, tak nevědomě, a to zejména právě prostřednictvím médií a institucí (jako je např. škola, kde se genderovanost rolí podmíněně vyvíjí nebo třeba sportovní klub zastupující tentýž sport v odlišné podobě pro ženy a muže). Tím se ve světě utváří genderové stereotypy, které jsou zakořeněny v principech androcentrického řádu světa. Genderové stereotypizování je potom „proces, kterým se určité chování, postoje a emoce zařazují jako přiměřené a patřičné pouze pro jedno pohlaví a dál už se pak jedná tak, jako by šlo o přirozené či dané odlišnosti- a nikoli o odlišnosti sociálně naučené.“ (srv. Flax, 1994, in Maříková, Věšínová, 1999, str. 77) Tyto stereotypy se mohou týkat mimo jiné i přístupu společnosti ke sportování žen, zejména když vykonávají sporty, které jsou považovány za makulinní. Sporty, které jsou viděny jako málo kompatibilní s femininitou, jsou dle Houlihan „mužské“ sporty typu rugby, fotbal, kriket apod. (Houlihan, 2003, str. 91) Dospělí jedinci, již s plným vědomím své pohlavní i genderové identity, se tedy stále genderově utvářejí. Již zmíněné instituce a média nás ovlivňují po celý život a díky jejich neustálé obměně jsou nám předkládány určité vzory.

Záleží ovšem na každém z nás, jak rigidně chápání genderových rolí předkládaných společností uchopíme. „Někteří lidé se úzce přizpůsobí genderově normativním chováním a projevují tak hypermaskulinní (např. být hodně agresivní, fyzicky impozantní, ten, který vše řídí) nebo hyperfemininní (např. být pasivní, nevinná, pečující) genderové identity. Ostatní kombinují různé aspekty normativního maskulinního a femininního chování při plnění více androgynních genderových identit.“ (O'Brian, 2009, str. 358) To znamená, že maskulinita a femininita se ve skutečnosti v životě prolínají, proto také nejsou všichni zástupci jedné genderové kategorie stejní, ale i ženy najdeme

např. ve sportech, či jiných činnostech, které jsou společností přijímány za maskulinní. Taktéž Connell podotýká, že jelikož je socializace zároveň aktivním procesem, nikoli jen přijímáním norem, už i děti si nejen internalizují genderově specifická chování, ale spíše se průběžně učí, jak genderované vztahy fungují, čímž jsou jimi zároveň navigováni k dalšímu chování. Děti si tak na základě internalizace vtisknou určitou skutečnost, kterou následně sami zkoušejí a využívají, na základě čehož si vytvoří gender. Učí se tak pouze určitým genderovým konfiguracím a tomu, jak je využívat, tyto konfigurace však nejsou statické a děti jsou tak zároveň vždy aktivními činiteli.(Connell, 2002, str. 81) Dětem jsou tak jejich generové role vštěpovány již od mala, ale zároveň záleží na nich, jak s nimi ve svém následujícím životě naloží.

3. Sport

Otázka, co je to sport a jak na sebe vzájemně působí sport a společnost, je otázka, která není tak snadno zodpověditelná, jak by se mohlo zdát. Aleš Sekot definuje sport jako „institucionalizovanou pohybovou aktivitu motivovanou zvýšením celkové kondice, osobním prožitkem či cíleným výsledkem nebo výkonem.“ (Sekot, 2008, str. 10)

Podle Eileen McDonagh a Laury Pappano je sport vždy zasazen v určité sociální a politické situaci a samotný význam hry je pak určen historickými souvislostmi. (McDonagh, Pappano, 2008, str. 154) Sport a sportovní organizace se však stávají mnohdy středobodem předních společenských problémů, jako je například rasová, genderová, či náboženská nerovnost. (Kay in Houlihan, 2003, str. 7) Provázanost s kulturou pozoruje u sportu i Sekot. Sport je podle něj tak „výrazem specifických představ, idejí, hodnot a perspektiv, prostřednictvím kterých lidé zaujímají svoje postavení ve světě, hledají své místo v něm, vysvětlují si jeho fungování, poměřují míru důležitosti věcí kolem sebe.“ (Sekot, 2008, str. 11) Prostřednictvím těchto všeobecně sdílených norem a hodnot sport mimo jiné podporuje vývoj a posílení identity a společenskou integraci.(Slepička, Hošek, Hátlová, 2009, str. 106) Dá se tedy říci, že sport se na člověku vždy nějakým způsobem podepisuje a má na něj dopad jak v životě samotném, tak v pohledu na něj. Rozšířenost sportu tak musí odrážet běžné normy a hodnoty celé dané společnosti a zároveň přispívat k jejich reprodukci. Podle Ondřeje Weisse (2000) tak sport zrcadlí společnost a zároveň může i přispět k jejím proměnám (Weiss in Flemlr, Valjent, 2010, str. 85)

Co se týče jedinců, pro každého může znamenat sport něco odlišného, na základě osobních hodnot, které jsou však vždy zároveň zasazeny do určitého kulturního rámce, na jehož základě se vyvíjejí. Někteří lidé sport chápou pouze jako oběť lidské energie, jiní jako prostředek mezilidských vztahů či stvrzení vlastní identity a individuálních rozdílů. (Sekot, 2008, str. 9) Můžeme tak rozlišovat soutěžní pojetí sportu, které chápe sport především jako hru, soutěž a výkon, a druhé pojetí, které souvisí především s pobavením a rozptýlením se, „volnočasovou aktivitou“. Pro obě tato pojetí však můžeme sport definovat, jak je ustáleno v Evropské chartě sportu (MŠMT, 1994; čl. 2a)takto: „Sportem se rozumí všechny formy tělesné činnosti, které, ať již prostřednictvím organizované činnosti či nikoli, si kladou za cíl projevení či zdokonalení tělesné i psychické kondice, upevňování zdraví a dosahování sportovních výkonů v soutěžích na všech úrovních.“ (Flemr, Valjent, 2010, str. 78)

3.1. Sport a gender

Jak bylo již řečeno výše, sport se může stát také prostředníkem přenosu různých nerovností. (Kay in Houlihan, 2003, str. 7) V kontextu této práce bude zaměřena pozornost na nerovnosti genderové. Sport se totiž ve svém vývoji formoval v kontextu vztahu mezi pohlavími, opět díky působení genderového řádu na celou společnost, a tedy i odvětví sportu. „Na základě historicky zakotveného hodnotového soudu o pohybových zdatnostech a sportu celkově jsou pak mužům přisuzovány výkonově náročné sporty, které jsou naopak pro ženy chápány jako nevhodné.“ (Sekot, 2008, str. 12) McDonagh a Pappano poukazují na skutečnost, že úspěch muže ve sportu spoludefinuje v naší společnosti to, co znamená být mužem. Vedle politiky a businessu totiž také sport utváří prostor pro vyjádření maskulinity a všechny tyto oblasti definují genderovou identitu na základě představy mužské síly oproti ženské slabosti. Spousta lidí však chápe sport jako systém reflektující sociální a genderové skutečnosti, než aby vnímali jeho spoluutváření těchto skutečností, což je chápání chybné. (McDonagh, Pappano, 2008, str. 2-3)

Sport jako takový je tedy spojován zejména s maskulinitou a upřednostňován tak především pro muže. Reprodukují také spíše maskulinní znaky a je prostředkem prosazování společenských praktik, které utváří ideologie kategorických odlišností mezi muži a ženami. Moderní sport je jednou z institucí zabarvených androcentrismem. (Messner, 2002, str. 66) Tento fakt souvisí

opět s celkovým chápáním světa v binárních kódech a je založen na skutečnosti, že rozdělení žen a mužů ve světě se liší na základě mnoha aspektů, do nichž je začleněn i sport. Takto jsou potom i sporty, jako většina aktivit, vlastností, rolí apod., rozlišeny na „mužské“ a „ženské“. „Maskulinita sportu je produkt cesty, ve které byl sport institucionalizován a rozvíjen, spíše než reflexe vnitřní kvality sportovní aktivity. Sám o sobě je sport ideálně vhodný pro muže spíše, než pro ženy.“ (Coakley, 1990, in Houlihan, 2003, str. 91) Z tohoto výroku je patrné, jakým způsobem je sport genderově zabarven, a že společnost chápe jako normu muže- sportovce.

I dnes se spousta sportů jeví stále jako vhodnější pro muže než pro ženy, to jsou tzv. „mužské“ sporty, jako například fotbal, rugby, kriket apod. Účast žen v těchto sportech se pak jeví méně slučitelná s femininitou, než účast na sportech, které nejsou chápány vyloženě jako mužské. Těmi mohou být např. tenis, plavání, gymnastika apod. (Kay in Houlihan, 2003, str. 91) Studie B. C. Postow (1980) také ukázaly, že sporty, v nichž dochází k oddanosti týmu, výdrži a v nichž se vyskytuje soutěživý duch, jsou vnímány jako maskulinní. Kolektivní sporty jsou tedy považovány za více maskulinní, než sporty individuální. (Postow in Hardin, Greer, 2009, str. 209) Novější studie z roku 2001, v níž řadilo 400 univerzitních studentů sporty mezi femininní, maskulinní nebo neutrální podle jejich vnímání estetiky, rychlosti a rizikovosti daného sportu, ukázala, že za neutrální sporty byly považovány např. tenis, volejbal a plavání. Za femininní sporty studenti považovali gymnastiku a aerobic, naopak za maskulinní pak baseball, soccer a fotbal. (Koivula, 2001, in Hardin, Greer, 2009, str. 210)

Renzetti a Curran považují v naší společnosti za hlavní rysy sportu především soutěživost, dominanci, sebeovládání, tvrdost, násilí a agresi, tedy spíše charakteristiky přisuzované mužům. (Renzetti, Curran, 2003, str. 492) Tyto vlastnosti, chápány ve společnosti jako maskulinní, jsou zdůrazňovány zejména ve výkonnostních sportech. Podle Susan Cahn jsou jimi zejména schopnosti, síla, rychlost, fyzická převaha a neomezené využití prostoru a pohybu. Tím jsou pak však omezeny svobodné možnosti žen ve sportu, jelikož by již nekorespondovaly s jejich feminitou. (Cahn in Halberstam, 1998, str. 272)

3.1.1 Ženy a sport

Jelikož je tedy sport spojován spíše s maskulinními prvky a s muži obecně, účast žen ve sportech je oproti mužům odedávna problematictější. Genderový režim, který působí i ve sportu,

totiž přenáší nerovnost distribuce moci, autority, prestiže a zdrojů mezi muži a ženami, a to především na základě historického ukotvení mužů ve sportu, které se jeví mnoha lidem jako přirozené a neměnitelné. (Messner, 2002, str. 66) Většina sportovních a tělovýchovných aktivit je totiž organizována v kontrastu s tím, jak naše kultura pojímá femininitu. Ženy sice nebyly v minulosti ze sportu úplně vyloučeny, avšak vždy byly značně omezovány. Ženy, které se chtěly sportům věnovat se všim nasazením, byly pak společností často označovány jako „mužatky“. (Renzetti, Curran, 2003, str. 492)

Účast žen ve sportech ovlivnila zejména 70. léta 20. století, a to především díky schválení návrhu Článku IX. Novely zákona o vzdělání v roce 1972, který zakazuje diskriminaci na základě pohlaví ve výchovných a vzdělávacích programech. (Renzetti, Curran, 2003, str. 493) Od vydání tohoto článku účast dívek a žen ve sportech exponenciálně vzrostla. Nejvyšší vzrůst jejich participace vznikla ve sportech, které jsou řazeny mezi maskulinní či neutrální, jako je například soccer. (Hardin, Greer, 2009, str. 210) Přibližně od roku 1990 začaly být ilustrovány také výhody participace dívek a žen ve sportech.

Jak podotýkají McDonagh a Pappano, ženské sporty nejsou ani tak o vyhrávání, jako o vytváření sociálních vztahů a kontaktů s ostatními lidmi. V dnešní době sice ženy hrají stejné sporty jako muži, přístup ke hře i pravidla se však liší. Pro ženy je pak sport většinou spíše sociální záležitostí, zatímco u mužů jde spíše o soutěživost. Ženský sport je pak také často nastaven jako měkčí verze sportu mužského. (McDonagh, Pappano, 2008, str. 172) Argumentace McDonagh a Pappano se jeví v leckterých ohledech však stereotypizující a otázkou je, do jaké míry se uchopování sportu liší mezi pohlavími, a zároveň v rámci jednoho pohlaví. Při méjím analýze se však nakonec ukázalo také, že hráčky zkoumaného softballového týmu opravdu u softballu hledají, vedle zasportování si a zábavy, především sociální vztahy a komunikaci.

Genderovanost pravidel však konkrétně u softballu neplatí, jelikož pravidla u mužské a ženské verze této hry se nemění a jediné, v čem se můžou lišit, je jediné přístup a nasazení u obou z pohlaví. Nutné je však podotknout, že softball se vyvinul jako odvětví baseballu, v němž již participace žen a mužů rovná není. Tak například v Americe jsou dívky již od malička směřovány k softballu, zatímco hoši hrají baseball, který zaujímá vůči softballu ve společnosti vyšší statut. (Messner, 2002, str. 140) Ve většině zemí, mající ženské softballové týmy, však baseballový tým nenalezneme žádný.

Přestože se postavení žen ve sportech zlepšilo a není již chápáno jako něco zvláštního, stále se vyskytují ve sportech nerovnosti, ať už v podobě odlišných pravidel nebo výše platu sportovců a sportovkyň, které se nadále liší. Naše kultura nadále propaguje sport jako ztělesnění maskulinity a genderového rozdílu, což můžeme vnímat například na základě podávání informací o mužských a ženských sportech médií, kde jsou ženské sporty stavěny do pozadí. (Renzetti, Curran, 2003, str. 494) „Ženy nadále obsazují marginalizované pozice ve sportu prakticky v každé zemi světa.“ (Kay in Houlihan, 2003, str. 102)

3.2 Pojetí tělesnosti ve sportu

Jelikož je tedy sport celkově spojován především s maskulinitou, taktéž sportovní tělo je považováno za tělo maskulinní, tělo muže. „Maskulinita je nejsilněji vyjádřena ve fyzickém těle. Sport je výkonná instituce, jejímž prostřednictvím je konstruována a rekonstruována mužská hegemonie.“ (Bryson, 1987, in Seymour, 1998, str. 87) To proto, že silné mužské tělo, které je následkem sportu, je dalším utvrzujícím aspektem mužské dominance. Avšak utkvělá představa, že muži jsou lepší sportovci než ženy díky biologickým rozdílům, které jsou jim dány od přírody, byla již vyvrácena (Renzetti, Curran, 2003, str. 495) Jak udávají McDonagh a Pappano, muži obecně sice vykazují více svalů a méně tělesného tuku než ženy, důležité však je, že vždy spíše záleží na individuálních dispozicích, můžeme nalézt tedy značné rozdíly také uvnitř těchto skupin, nikoli jen mezi nimi. Existují tak i fyzicky tvrdší a vyvinutější ženy, než zástupci opačného pohlaví. Některé ženy mohou být zároveň také rychlejší, koordinovanější či mrštnější. Poukazují také na to, že fyziologie může být ovlivněna sociálními faktory. (McDonagh, Pappano, 2008, str. 64) „Kontrola ženských těl skrze vystavování idealizovaných standardů fyzické krásy a nucené heterosexuality jsou jedním z primárních mechanismů sociální kontroly žen v patriarchálních společnostech.“ (Kay in Houlihan, 2003, str. 101) Také podle Victorie Felkar začaly být svaly „genderované“ a považované za mužské až prostřednictvím socializace, což následně vytvořilo přesvědčení v rámci kultury, že čím více svalů žena má, tím více je také maskulinní. (Felkar, 2012, str. 42) Zmiňovaná maskulinita u žen však bývá společností často negativně přijímána, a to právě díky adrocentrickému řádu, který stanovuje určité standardy týkající se genderu.

Sport tedy reprodukuje prostřednictvím působení společnosti spíše maskulinní znaky a je prostředkem prosazování společenských praktik, které produkují ideologie kategorických odlišností

mezi muži a ženami. (Messner, 2002, str. 171) Dle Petra Roubala byla tato oddělenost klíčová i při komunistických spartakiádách, kde mužské sportovní tělo představovalo ztělesnění síly, odhodlání bránit svou zem, zatímco vystoupení ženská měla symbolizovat především estetická hlediska a propojení s mateřskou zemí. (Roubal, 2005, str. 10-14) Podobně tak, podle Judith Lorber, tíhne prezentace atletek v médiích k zobrazování jejich ženské krásy a půvabu (takže nejsou v očích společnosti skutečnými atletkami), nebo se na druhou stranu zaměřuje na jejich vyhublá, malá, šlachovitá těla (čímž nejsou společností považovány za skutečné ženy). (Lorber, 2005, str. 96) Obecný model byl tedy takový, že muži mají vykazovat při sportu sílu, zatímco ženy spíše krásu. „Sporty, které byly historicky považovány za femininní, jako krasobruslení nebo gymnastika, jsou takové sporty, které dovolují ženám při výkonu předvést atributy jejich genderové role, jako jsou půvab a krása.“ (Koivula, 2001, in Hardin, Greer, 2009, str. 209)

V současnosti však již není ničím neobvyklým ani participace žen ve sportech, které jsou chápány spíše jako maskulinní. Podle McDonagh a Pappano se kosterní svaly sportovců funkčně adaptují na sport, který tělo vykonává. (McDonagh, Pappano, 2008, str. 65) Těla žen se tedy na maskulinní sport adaptují a přizpůsobí se mu. Maskulinita žen je však podle Halberstam ve společnosti nadále ignorována a považována za určité stigma, spojované často s homosexualitou. Ženy, které vykonávají maskulinní aktivity, se pak raději od jejich potenciální maskulinity odkloňují a snaží se tím ujistit své okolí o tom, že ani při jejich fyzické tvrdosti nedochází ke snižování jejich femininity. (Halberstam, 1998, str. 269-270) Tyto ženy totiž cítí netečné pohledy společnosti na jejich participaci na maskulinním sportu, a proto chtějí zároveň prokázat svou femininitu, aby byly přijaty.

3.3 „Hraješ jako holka“, „Hraje jako chlap“ aneb genderová socializace sportem

Podle konceptu socializace Bergera a Luckamanna by socializace sportem mohla být součástí sekundární socializace, jelikož si jedinci formují svou identitu na základě chápání norem a hodnot, v kontextu sportu se potom jedná o normy související s konkrétním sportem. Jelikož tyto normy a hodnoty mohou být odlišné od těch, které jsou přijímány v široké společnosti, může prostřednictvím sportu dojít k modifikaci hodnotového systému. Jedinci musí zároveň také sladit svou osobní identitu s požadavky kladenými na jejich roli sportovců. (Slepička, Hošek, Hátlová, 2009, str. 108) Zejména pak výkonnostní sportování může přinést jedincům významné zásahy do jeho života, utvářet jim tak životní styl. (Slepička, Hošek,

Hátlová, 2009, str. 107) Členové či členky týmu totiž stráví s touto skupinou během sportu spoustu času a přizpůsobí jí své chování tak, aby se tým co nejvíce stmelil. Vedle týmu musí pak své chování přizpůsobit také požadavkům trenéra, který zde funguje jako autorita, a může mít leckdy jiná očekávání a požadavky, než na které byli účastníci zvyklí z dřívějšího života bez sportu.

Největší socializační vliv má sport na děti, které si prostřednictvím sportování a dětských her osvojují hodnoty a mínění společnosti. Děti totiž prostřednictvím sportu přicházejí do styku s pravidly, společenskými hodnotami a také ostatními dětmi. Sport a hry potom můžeme brát jako vzor společnosti, která učí děti důležitým cvičením, které jim mohou být později prospěšné i v běžném životě. (Flemr, Valjent, 2010, str. 87) Na socializaci jedinců mají totiž nesporně vliv také skupiny, do kterých se začlení a pojmu je za skupiny referenční, tedy, do nichž náleží. Takovouto skupinou se může stát např. skupina sportovní. Při sekundární socializaci hrají v tomto ohledu základní roli rodiče v tom, do jaké skupiny své dítě začlení, a také jak pojmu jeho gender.

Sport může mít na jedince jak pozitivní, tak negativní dopad, záleží na jeho uspořádání. Pokud se tak ve sportu toleruje porušování pravidel, agrese či násilí u dětí a nedojde k žádné negativní reakci, děti si mohou tento způsob chování díky procesu posilování zafixovat do vzorců chování, které mohou následně využít i v dospělosti. Ohlídat to, aby tato forma posilování si chování u dětí nevznikla, mají za úkol tzv. sociální zprostředkovatelé, což bývají většinou trenéři, rodiče, či ostatní sportovci a sportovní družstva. (Slepička, Hošek, Hátlová, 2009, str. 110- 111) To, jaké má sportovní činnost na jedince důsledky, se sice liší v kontextu kulturního prostředí, „teze o významném vlivu sportovní činnosti na utváření povahových rysů jedince je však obecně přijímána téměř bez výhrad.“ (Sekot, 2008, str. 25)

Proces socializace však je, jak bylo ukázáno, po celý náš život ovlivněn genderovými kategoriemi. Connell podotýká, že děti se během svého růstu učí správného chování a povahových rysů, které souvisí s jejich genderem. Tak si postupně zinternalizují rysy, které jsou společností považovány za ženské nebo mužské, a stanou se tak pro ně již automatickými. (Connell, 2002, str. 77)

Genderová socializace pak podle Wendy Seymour podporuje děti již od útlého věku smýšlet o svých tělech v odlišných cestách. Dívky jsou nabádány spíše k péči o tělo, na základě

čehož očekávají odměny spíše za ženský půvab, krásu, jemné pohyby a chování, které jsou v pozdějším životě zdůvodňovány právě tím, že si tyto atributy dívky zakořenily již v brzkém věku. Jsou tak nabádány spíše ke sportům, které tyto aspekty zahrnují, jako je např. balet, gymnastika apod. Chlapci jsou pak ve stejném smyslu podporováni k odlišnému, až opačnému chování. Prostřednictvím fyzicky náročných aktivit, do kterých spadá také účast různých pádů či nárazů, se chlapci učí být ke svému tělu ledabylí a zároveň si k němu rozvíjejí pocit důvěry. Pomocí běhání, skákání či různých soubojů si zase osvojují schopnost reagovat v určitých situacích. Dívky většinou pak i ve vyšším věku, právě díky tomu, že u nich tyto aktivity nebyly rozvíjeny, k nim v sobě nenacházejí odvalu. (Seymour, 1998, str. 86- 88) Podle Beauvoir se kolem třináctého roku života u chlapce rozvíjí agresivita, vůle po moci, vyzývavost apod., zatímco u dívek dochází k zakončení her spojených s hrubostí a jediné, co jim zbývá, je sport. Ani při něm však nedochází k spontánnímu „vybití se“, jelikož vždy spadá pod určitá pravidla, spontánní agresivita a dobyvačnost se tedy u dívek dále nevyvíjí. (Beauvoir, 1966, str. 145)

I sport pak hraje, právě proto, že je spojován s určitými prezentacemi těla, jako je síla, kontrola, spolehlivost, agrese, houževnatost, disciplína a kompetence, které jsou díky společnosti internalizovány právě za mužské, základní roli spíše v mužských životech. Tyto genderované představy podle Seymour rozvíjejí zprvu rodiče a následně také učitelé a učitelky, kteří/které určité znaky chování u jedinců na základě jejich genderu podporují a od jiných je naopak odrazují, což má na děti značný vliv. (Seymour, 1998, str. 86- 88) Tato zakořeněnost se dle Sekota nachází už i v běžném slovníku, který hodnotí sportovní aktivity. Tak například správně hozený balón si vyslouží komentář „hraje jako chlap“, naopak špatně hozený míč je často doprovázen komentářem „hraješ jako holka“ (Sekot, 2008, str. 12), a to přesto, že je v dnešní době vidět, že i ženy umí házet dobře, rychle a přesně, jak může být demonstrováno zrovna na příkladě softballu.

Již malé holčičky jsou tedy nabádány k jiným aktivitám, než malí chlapci, k čemuž nejčastěji zprvu přispívá rodina. Jelikož se od chlapců očekává maskulinní tvrdost, která je se sportem spojována, a od holčiček naopak něžnost a poddajnost, pro naši kulturu se zakořenil určitý všeobecný vzor. Ten spočívá v tom, že dívky sice nejsou od sportovních aktivit úplně odrazovány, ale jejich čas vymezený pro tyto aktivity častěji kontrolují a usměrňují autority, většinou tedy rodiče, zatímco u chlapců takto silná kontrola rodičů uplatňována nebývá. Chlapci

tak do světa her a sportů pronikají díky těmto okolnostem často rychleji a sport jako takový je u nich potom častěji považován za součást dozrávání v pravého muže. (Sekot, 2008, str. 22- 23) Naopak tělesná slabost žen pak podle Beauvoir nedovoluje ženám uplatnění fyzické síly, v čemž právě sportovkyně cítí určitý handicap oproti mužům. (Beauvoir, 1966, str. 148)

Jelikož náš genderově podmíněný společenský řád rozděluje sporty na mužské a ženské, má tato skutečnost také značný vliv na rodiče, pro které má pohlaví dítěte často velkou roli v tom, ke kterému sportu ho/ji orientují tak, aby odpovídal určitým společenským představám. Connell poukazuje na to, že chlapci bývají povzbuzováni spíše k soutěžním a kontaktním sportům, kde se dostávají častěji pod tlak, aby tak mohli ukázat svou houževnatost. (Connell, 2002, str. 3)

Podle Tess Kay začínají rodiče podmiňovat dětem rozdíly již od útlého věku, kdy dívky bývají více hlazeny, drženy a zahrnuty větší komunikací od rodičů než chlapci, kteří mají naopak dovoleno být více dobrodružní a zkoumat prostředí bez dohledu rodičů. Postupně jsou pak dívky povzbuzovány v tom, aby si hrály spíše tiše jako „správné holky“ a odrazovány od účasti v aktivitách, které jsou hrubé a hlasité, u hochů dochází opět k opaku. Není tedy divu, že ve školním věku má již většina dětí utkvělou představu o tom, že aktivní hry odpovídají spíše hochům, než dívkám. Sport a fyzické aktivity jsou častěji vnímány spíše jako označování „nefemininních dívek“, a proto si také mnoho mladých dívek nespojuje sport s femininitou, ke které v tomto věku směřují, a tudíž ani sport dělat nezačnou. Tato skutečnost se odvíjí od společenského důrazu na to, že ženská těla jsou raději chápána jako dekorativní a pasivní, než jako aktivní a silná. Tato představa potom odtahuje ženy od činností, jako je např. sport, které této pasivitě odporují. (Kay in Houlihan, 2003, str. 94-95) Kay však zároveň podotýká, že sport může ženám přinést také značné výhody. „Ty z žen, které prostřednictvím sportu zažily tento malý konflikt rolí, hlásí pozitivní změny zahrnující sebevědomí, osobní rozvoj, fyzickou sílu a pohodu.“ (Kay in Houlihan, 2003, str. 95) Když se tedy jedinci, ať už jakéhokoli pohlaví, ke sportu dostanou, má to zajisté vliv na jejich další socializaci. Nedá se ani říct, že by ženy, participující v maskulinním sportu měly nevýhodu. Společnost sice může někdy zaujímat k těmto ženám negativní postoj, avšak sport jim může přinést naopak jiné výhody, zmiňované podle Kay. „Zdá se, že sportovci využívají získaného „sportovního kapitálu“ pro podporu a iniciaci dalších aktivit.“ (Svoboda 2007 in Sekot, 2008, str. 25). Nepůsobí na jedince tedy pouze během výkonu, ale promítá se i do jejich běžných životů, do kterých promítají své hodnoty získané právě prostřednictvím sportu.

II. METODOLOGICKÁ ČÁST

Výzkumný problém, výzkumné otázky a cíl výzkumu

Sportovní socializace může na jedince působit v mnoha ohledech. Sportovní zkušenost na ně dopadá dle Sekota paralelně s nabýváním životních zkušeností. Studie zabývající se socializací sportovců a nesportovců však nedošly k výrazně odlišným socializačním rozdílům. Jay Coakley je takového názoru, že má sport socializační vliv zejména v kontextu:

- Příležitostí prověřovat a rozvíjet vlastní schopnosti a identitu i mimo rámec sportu.
- Přístupu ke zkušenostem mimo rámec šatny a hrací plochy.
- Formování nových vztahů, včetně sféry mimo sport.
- Poučení, jak sportovní zkušenost možno prakticky využít i v jiných oblastech života.
- Příležitostí jednat s jedinci jako s komplexními osobnostmi a nikoli jako jednostranně rozvinutými sportovci
- Šanci být kompetentní, zodpovědný a uznávaný i mimo úzký rámec sportu

(Coakley in Sekot, 2008, str. 27)

Tyto vlivy jsem dále zkoumala na příkladu českých softballistek, avšak zejména se zaměřením na jejich gender, tedy jaký má na ně sport socializační vliv z hlediska jejich genderové socializace. Soudobá americká sociologie zkoumá vliv sportovního prostředí na sebepojetí a sebeutváření jedinců a prokazuje existenci tohoto vlivu. (Sekot, 2008, str. 35)Mě v mém výzkumu půjde také o vliv sportu a sportovního prostředí na sebepojetí hráček z hlediska femininity. Sport reprodukuje spíše maskulinní znaky, avšak dnes již nalezneme ženy i v silovějších sportech od hokeje, přes box, až po rugby. Řádově je softball řazen taky mezi maskulinnější, a tedy spíše „mužské“ sporty, zejména díky aktivnímu rozvoji potřebné svalové hmoty. Proto mě bude zajímat vliv na femininitu hráček, její utváření, a na to, jak tuto problematiku v dnešní moderní době pojmají.

Hlavní výzkumnou otázkou praktické části tedy je: Jaký má hraní softballu vliv na socializaci (zejména genderovou socializaci) a sebepojetí hráček z hlediska jejich femininity v průběhu jejich hráčské kariéry. Socializace jako taková je složitý proces a vyžaduje si tedy nahlédnutí z několika úhlů pohledu. Cílem mé práce bylo vysledovat tento vliv během různých socializačních fází podle toho, jak dlouho hráčka softball hraje a porovnat tyto vlivy na základě délky softballové kariéry s hráčkami ostatními. Jelikož je softball kolektivní sport, zajímalo mne také, zda účast v kolektivu působí nějakým způsobem na socializaci hráček a jejich participaci v tomto sportu. Další otázkou bylo, jestli má na hráčky, jejich sebepojetí a socializaci vliv pohlaví trenéra (trenérem zkoumaného softballového týmu je tak, jako u většiny, muž), a jakým způsobem se tato problematika projevuje. U sebepojetí hráček z hlediska jejich femininity bylo otázkou především to, jakým způsobem jsou ovlivňovány tímto maskulinním sportem, jak na sobě vnímají utváření svalové hmoty v kontextu s jejich feminitou a zda má na jejich sebepojetí a participaci vliv ženský sportovní kolektiv. Považuji za důležité podotknout, že se jedná o autoetnografický výzkum, jelikož se v dané skupině angažují také jako hráčka. Tuto problematiku ještě dále rozvedu v hodnocení kvality výzkumu a etických otázkách výzkumu.

Výzkumná strategie

Jelikož jsem se rozhodla pro výzkum v relativně úzké skupině hráček, zvolila jsem kvalitativní metodu. „Termínem kvalitativní výzkum rozumíme jakýkoliv výzkum, jehož výsledků se nedosahuje pomocí statistických procedur nebo jiných způsobů kvantifikace.“ (Strauss, Corbinová, 1999, str. 10) Jelikož by měla má práce objasňovat zejména pocity hráček v oblasti toho, jak na ně sport působí, tedy jejich „názory“ na proniknutí softballu do jejich života (a na vliv na jejich sebepojetí) a budou ukázány na případě konkrétních hráček, lze toho podle Dismana dosáhnout lépe kvalitativními metodami, protože ty nabízejí mnohem silnější vhled do sociální situace (Disman, 2002, s. 286)

Má práce je zaměřena pouze na jeden tým v jednom odvětví sportu- softballu, jedná se tedy jen o příklad mezi nespočtelným množstvím možností, tedy o případovou studii. Díky úzkému okruhu zkoumaných osob jsem získala velké množství dat a podle Hendla jsem právě tím mohla následně hlouběji proniknout do dané problematiky. Jsem si vědoma také toho, že otázky mohu v kvalitativním výzkumu dále modifikovat nebo doplňovat v průběhu výzkumu, během sběru a analýzy dat. (Hendl,

2005, str. 50) Mým cílem bylo tedy získat k dané problematice co nejvíce dostupných dat a následně je zanalyzovat v kontextu s teoriemi.

Techniky sběru dat

Jako techniky sběru dat jsem zvolila zúčastněné pozorování a polostrukturované rozhovory. Verbální dotazování považuji za vhodné v tom směru, že jsem získala subjektivní výpovědi několika hráček. Při polostrukturovaném rozhovoru je zároveň možné některé otázky obměňovat či přidávat podle situace, vykazuje se totiž svou pružností. Cílem bylo učinit rozhovor s jednotlivými hráčkami a následně zjistit, v jakých ohledech jsou jejich pohledy v kontextu zkoumané problematiky podobné, a zda u nich nalezneme obdobné vlivy sportu na jejich sebepojetí, a čím se naopak liší. „V kvalitativním výzkumu se snažíme sebrat „všechna data“ (teď trochu přeháním) a nalézt struktury, pravidelnosti, které v nich existují.“ (Disman, 2002, str. 287)

Pro výzkum je velmi důležité pořadí i formulace otázek a délka rozhovoru. Co se týče pořadí otázek, dle Hendla je výhodnější začít otázkami ze současnosti, abychom narátora/narátorku uvedli do problematiky, a až následně pokračovat otázkami o minulosti či budoucnosti, přičemž v případě budoucnosti můžeme spíše jen spekulovat. (Hendl, 2005, str. 165-167). Sám však zároveň podotýká, že žádná vyloženě fixní pravidla při řazení otázek neexistují (Hendl, 2005, str. 168) Zvolila jsem metodu dotazování otevřenými otázkami, které jsem doplnila o otázky uzavřené, ujasňující. Celý rozhovor jsem nahrávala na diktafon.

Rozhovor jsem začala vždy objasněním cíle svého výzkumu (k účelu bakalářské práce) a poučením o etických otázkách, příslibem anonymity a možnosti výstupu z rozhovoru. Na začátku rozhovoru jsem nejprve pokládala obecné otázky ohledně života hráček v kontextu softballu. Dále jsem se zaměřila na proces socializace, přičemž během této problematiky jsem otázky používala podle toho, jak dlouho daná hráčka softball hraje, abych mohla následně zjistit ovlivnění již brzkou socializací v prostředí tohoto sportu. Dále se v rozhovoru vyskytovaly také otázky týkající se vztahů v týmu a jejich vlivů na hráčku. Zabývala jsem se také problematikou mužského trenérství v daném týmu. V neposlední řadě jsem se také široce zabývala otázkou genderu v kontextu tohoto sportu. Všechny otázky, které jsem během rozhovoru kladla, jsou připojeny v příloze práce.

Během rozhovoru jsem se vždy snažila nechat dané hráčce co největší prostor pro vyjádření jejích myšlenek, které mi také následně v leččem napomohly. Snažila jsem se do jejich výstupu nezasahovat a naslouchat jim. Když však začala některá z hráček (například Jana) odbíhat zcela od tématu, musela jsem ji lehce nasměrovat na cestu našeho tématu, naštěstí to rozhovor dle mého názoru nijak zásadně negativně neovlivnilo. Během celého dotazování jsem se snažila vystupovat objektivně, neutrálně a nepředpojatě, jako bych vůbec nevěděla, jak to v daném prostředí chodí. To se týká i samotného sestavování otázek, při němž jsem se snažila co nejvíce odpoutat od své role hráčky zkoumaného týmu a snažila jsem se sestavit otázky tak, jako bych se s hráčkami měla vidět poprvé v životě. Myslím, že se mi objektivita a nepředpojatost během rozhovorů nakonec celkově podařila a výsledky výzkumu by měly být realitně kvalitní, i když například v otázkách týkajících se vztahů uvnitř týmu a hierarchie je pravděpodobné, že hráčky byly mou participací v týmu ovlivněny.

Osnovy otázek (která je přiložena v příloze) jsem se nedržela úplně striktně. Jak jsem však již výše zmiňovala, při polostrukturovaném rozhovoru lze totiž otázky modifikovat či doplňovat i během rozhovoru. (Hendl, 2005, str. 50) Držela jsem se sice osnovy tak, jak nejvíce to bylo možné, když se však některá hráčka rozpovídala a dostala se sama k jiné části mé osnovy, přizpůsobila jsem otázky podle plynutí našeho rozhovoru.

Jako doplňující metodu jsem zvolila zúčastněné pozorování, které se mi, jakožto člence týmu nabízelo. Důležitým aspektem, jak při rozhovoru, tak při pozorování, je oprostít se od své role hráčky a soustředit se plně na nezávislé dotazování a pozorování coby výzkumnice, což není úplně jednoduchá role a stoprocentně asi možná není, v některých situacích však, když jsem se zaměřila pouze na výzkumné otázky, jsem dokázala vidět některé rysy jasněji. „Zúčastněným pozorováním je možné popsat, co se děje, kdo nebo co se účastní dění, kdy a kde se věci dějí, jak se objevují a proč.“ (Hendl, 2005, str. 193) Principem zúčastněného pozorování je, jak již vyplývá z názvu, účast výzkumníka v dění sociální situace, o kterou se zajímá. Jelikož bylo mým cílem popsat hlouběji dopad sportu na genderovou socializaci hráček, který se může případ od případu lišit, tato metoda se pro mne stala vhodným doplňkem. V mém případě se jednalo o zapojení se do činností týmu (což pro mě jako členku nabídlo pozorování dlouhodobé a v různých kontextech), pozorovat pak projevy hráček a jejich podobnosti či odlišnosti s výpověďmi při rozhovorech. Během pozorování bylo třeba dělat si poznámky a pracovat s nimi

během analýzy rozhovoru. Mé cílené pozorování probíhalo přibližně pět měsíců, tento tým je pro mne jinak pozorovatelný už mnohem déle, a tudíž některé situace si vybavuji i z dřívějšíka. Sice se tým zrovna v toto období nacházel v zimní přípravě, hráčky se však zúčastnily jednoho halového extraligového turnaje, tudíž jsem mohla do pozorování zapojit i aspekt samotného zápasu a prostředí okolních týmů.

Výběr vzorku; prostředí výzkumu

K výzkumu jsem si tedy vybrala skupinu hráček softballové extraligy žen z jednoho týmu, v němž se zároveň angažuji jako hráčka. Z tohoto týmu jsem následně vybrala pět hráček, které chtěly rozhovor podstoupit, a srovnala jejich výpovědi. Snažila jsem hráčky k rozhovorům vybrat variabilně, např. podle postů, které hrají, podle délky jejich hráčské kariéry a také délky jejich kariéry v tomto konkrétním týmu. Variabilitu podle věku jsem uskutečnit příliš nemohla, jelikož hráčkám je průměrně kolem dvaceti let a velká většina z nich stále studuje. Stěžejním úkolem dotazovatelky je získat si důvěru dotazovaných, což u mě jako u členky stejného družstva nebyl problém, spíše by mohl vyvstat v kontextu našeho přátelství a studu spoluhráček zodpovídat před známou osobou. O tom se zmíním ještě dále.

Jako prostředí výzkumu se nabízelo, jelikož se s hráčkami osobně znám, prostředí domova. Jako alternativa by se dala zvolit jako místo rozhovoru nějaká zapadlejší a tišší kavárna či restaurace, soukromí ani klid zde však již nelze s jistotou zaručit. Všechny hráčky nakonec souhlasily s rozhovorem v prostředí domova, jednu po druhé jsem tedy navštívila v jejich místě bydliště. Rozhovory trvaly přibližně třičtvrtě hodiny a obešly se bez větších problémů.

Analytické postupy

Podle Miroslava Vaňka je „předpokladem náležité analýzy a interpretace seznámení badatele s historickými fakty a procesy v období, na které je jeho projekt zaměřen, a shromáždění co nejbohatších, nejobsažnějších a nejpodrobnějších informací o budoucích narátorech ještě před započítím realizace rozhovorů.“ (Vaněk a kol., 2003, str. 37). Také podle Hendla by samotná analýza dat měla vznikat ještě během výzkumu. (Hendl, 2005, str. 223) Proto jsem se pokoušela hledat souvislosti a odlišnosti již během rozhovorů a urovnávat si výpovědi v hlavě.

Po ukončení rozhovorů je pak jako první nutná transkripce, tedy přepis dat z diktafonu. Transkripci jsem provedla vždy hned ještě ten samý, nebo nejpozději druhý den po uskutečnění konkrétního rozhovoru, abych je měla ještě v čerstvé paměti, a doslovně, aby mi neunikly žádné detaily, které by později mohly být důležité. Jediné, co jsem při přepisování vynechávala, byly často se opakující výrazy typické pro mluvu určité hráčky (například často se opakující slovo „jako“ u Jany, či obdobná slova jako „víš co“, „no prostě“ a podobně). Smích a ostatní emoce, které byly při výpovědi hráčky evidentní, jsem zaznamenávala pomocí vlastně upravených emotikonů, jelikož tento způsob byl pro mne nejjednodušší a zároveň nejpřehlednější. Po přepsání rozhovorů je nutné si tento přepis ještě důkladně přečíst. Po pečlivém pročtení si konkrétního rozhovoru jsem zvolila jako metodu analýzy otevřené kódování, což „je část analýzy, která se zabývá označkováním a kategorizací pojmů pomocí pečlivého studia údajů.“ (Strauss, Corbinová, 1999, str. 43) Důležitým momentem při analýze se totiž stává kategorizace, kdy jsou pojmy řazeny do jednotlivých kategorií tak, aby byly lépe srozumitelné. (Hendl, 2005, str. 247) Výsledek postupné analýzy by pak měl zahrnovat vyplynutí všech společných a odlišných prvků, které jsou získány od jednotlivých narátorek, v souvislosti s rozřešením výzkumné otázky. Text jsem si rozřadila tedy podle smyslů informací tak, aby mi jednotlivé okruhy otázek od každé hráčky dávaly dohromady celek, ze kterého se mi následně lépe vyčítaly závěry. Těm větám, které vykazovaly určité podobnosti, jsem přiřazovala kódy a pro lepší orientaci jsem je vyznačovala a souvislosti si přepisovala na vedlejší papír. Podobnosti i odlišnosti v rozhovorech mi tím vyplynuly více najevo. Hlavním cílem, ke kterému jsem chtěla dospět, byla analýza kategorií, které by v sobě zahrnovaly určitý tematický okruh výpovědi a následně zhodnocení všech podobností a odlišností, které jsem ve výpovědích hráček našla. Na základě toho jsem následně analýzu zformulovala a zasadila do kontextu výzkumné otázky této práce, což je popsáno v analytické části, kam jsem zařadila celkové výsledky výzkumu.

Hodnocení kvality výzkumu a etické otázky

Při hodnocení kvality výzkumu je třeba nejprve zhodnotit všechny provedené kroky od výběru vzorku až po analýzu. (Hendl, 2005, str. 335) Při samotném rozhovoru pak hrozí, jak upozorňují Lincoln a Guba, že dojde k jeho zkreslení buď ze strany narátora/narátorky, který/á se bude chtít ukázat v co nejlepším světle, nebo bude pozměňovat své odpovědi, jelikož si je vědom/a, že je zkoumán/a, či ze strany výzkumníka/výzkumnice. (Hendl, 2005, str. 148). Výzkumník/výzkumnice se musí snažit být co nejvíce objektivní. Předejít zkreslení u narátorů/narátorek můžeme včasným

zaručením jejich anonymity. V mém případě by mohla pomoci také důvěra ze strany narátorek vůči mně v roli tazatelky, která by jakožto ke člence stejného týmu, měla být vysoká. Mohlo by však také dojít ke studu vyjádřit svůj opravdový názor před osobou, kterou budou nadále často potkávat. K možnému zkreslení mohlo dojít také v situacích, kdy byly s narátorkami rozebírány vztahy v týmu, společné zážitky či konflikty. Vzájemné sympatie ve formě přátelství a porozumění mohou být ve skutečnosti výzkumníkovi na překážku. (Nosková, 2004) Můj celkový pocit z rozhovorů je však takový, že narátorky i na tyto problematičtější otázky odpovídaly otevřeně, aniž by se zdráhaly před mou rolí výzkumnice, a zároveň spoluhráčky.

V každém výzkumu se výzkumníci setkávají s etickými otázkami. Jak jsem již dříve zmiňovala, je v první řadě důležité ujistit narátorky o zajištění jejich anonymity a získat od nich informovaný souhlas na základě podání informací o cíli výzkumu. Vzhledem k anonymitě jmen i týmu jim byla tato anonymita zajištěna, avšak v poměrně úzké skupině „softballového světa“ by lidé, kteří by si mou práci přečetli a pohybovali se právě v okolí softballu, zajisté věděli, o který tým se jedná, již podle mého jména. S touto skutečností však byly hráčky seznámeny a s rozhovory přesto souhlasily. Dále je důležité ujistit narátorky o možnosti výstupu z rozhovoru v kterékoli jeho části. Před narátorkami je důležité nezatajovat žádné skutečnosti týkající se výzkumu.

Dalším etickým problémem je zajisté můj postoj jako výzkumnice. Jak jsem již zmiňovala, jedná se o autoetnografický výzkum, jelikož ve zkoumaném týmu působím zároveň jako hráčka, což mohlo narátorky ovlivnit, a to jak v pozitivním, tak negativním smyslu, jak bylo popsáno výše. V průběhu rozhovoru jsem se také snažila neovlivňovat narátorky svými postoji, aby jejich odpovědi neupadly do stereotypů. To se týká i samotného sestavování otázek. Pro můj výzkum se tedy stala velmi důležitou tzv. etika spravedlnosti, která podle Markéty Vaňkové říká, že i když naváží během výzkumu téměř přátelský vztah s narátorkou (což v případě mého výzkumu díky participaci v týmu nastalo již od počátku), měla bych jako výzkumnice zaujmout nestranný a rovný vztah ke všem narátorkám a nikomu nestranit. (Vaňková, 2010) Toto u mého výzkumu, jakožto u výzkumu lidí, se kterými se často vídám a trávím s nimi čas, a všechny jsou pro mě spoluhráčkami i kamarádkami zároveň, nebyl problém. Moje největší obavy ohledně rozhovorů se týkaly přístupu hráček. Já sama jsem se snažila co nejvíce ztotožnit se svou rolí výzkumnice a oprostít se od faktu, že participuji ve stejném týmu, jako dotazované hráčky. Mé obavy tkvěly spíše v tom, jak se k rozhovorům postaví hráčky- zda nebudou brát rozhovory příliš lehkomyšlně a nebudou si z nich dělat legraci, když se jich

dotazují právě já, jakožto jejich spoluhráčka. Tyto mé obavy se naštěstí nepotvrdily a hráčky se chopily svých rolí narátorek, za což bych jim chtěla moc poděkovat.

Problém jsem trochu cítila v situacích, kdy hráčky vysvětlovaly určitou skutečnost, a já sama jsem při tom pociťovala, že počítají s tím, že danou věc pochopím snadno, jelikož se v okolí pohybují. Myslím si však, že výzkumnice či výzkumník, kteří by nebyli v daném týmu participanty, by se museli pravděpodobně doptávat, nebo by jim narátorky zodpověděly otázku s vysvětlením všech okolností. Tuto skutečnost jsem cítila zejména při prvním rozhovoru, další narátorky jsem tedy již upozornila na to, že musí vysvětlit problematiku věcí tak, jako bych byla nestranná pozorovatelka, o což jsem se ve své roli výzkumnice snažila. Následující rozhovory již probíhaly v pořádku a hráčky se snažily co nejvíce věcí objasňovat tak, jako bych o ničem, co se v týmu děje, nevěděla.

III. ANALYTICKÁ ČÁST

Prostřednictvím analýzy rozhovorů s jednotlivými hráčkami bylo mým cílem dojít k odpovědi na výzkumnou otázku: Jaký má hraní softballu vliv na socializaci (zejména genderovou socializaci) a sebepojetí hráček z hlediska jejich femininity v průběhu jejich hráčské kariéry. Každá z hráček je samozřejmě individuem, má určité svoje vlastní zkušenosti se sportem i jeho vlivem na ni samotnou. Přesto však při analýze rozhovorů vyplynulo z výpovědí mnoho podobností (ale zároveň i odlišností), které nyní podrobněji popíši.

Stručné seznámení s hráčkami, osobní medailonky

Pro lepší porozumění analytické části práce zde uvádím krátké představení hráček, které poskytnuly rozhovor k této práci. Jednalo se celkem o pět hráček jednoho českého ženského softballového extraligového týmu.

Jana byla v době dotazování 19ti-letou studentkou, která hrála softball čtyři roky v tomto konkrétním týmu (díky vlivu její kamarádky a touhy po pohybové aktivitě). Jelikož předtím dělala závodně box, snažila se vyhledat maskulinnější sport, až nakonec našla zalíbení v softballu. Již po takto krátké době získala úspěch v podobě Mistrovství světa juniorek.

Míša byla k softballu vedena již od malička svými rodiči, kteří též stále hrají. V době rozhovoru jí bylo 22 let a za sebou měla mnoho softbalových zkušeností, avšak ve zkoumaném týmu byla participantkou teprve 2 roky, přestoupila sem z týmu předchozího díky nespokojenosti ohledně týmových vztahů.

V podobném případě se nacházela i hráčka Sára, která taktéž začala hrát softball již od útlého věku v jiném týmu, načež už 4 roky byla součástí zkoumaného týmu, jelikož tým, ve kterém původně hrála, se nikdy neprobojoval do extraligy a její ambice byly větší. V době rozhovoru jí bylo 21 let.

Vysoké ambice měla také Tereza, která již od začátku toužila po úspěchu v reprezentaci, kterého stejně jako Jana dosáhla na Juniorském mistrovství světa. Dále však již účast v reprezentaci odmítala, jelikož dle vlastních slov cítila, že má svůj softballový vrchol za sebou.

V době rozhovoru jí bylo 20 let a jako všechny z dotazovaných hráček, byla v této době stále studentkou. Za zkoumaný tým hrála již 7 let, avšak začínala s hraním v jiném týmu, ve kterém však nebyla spokojena.

Poslední dotazovanou hráčkou byla Klára, kterou dovedli k softballu již v dětství její bratři a již od malička působí ve zkoumaném týmu, tudíž prošla mnoha jeho obdobími. V době rozhovoru jí bylo 20 let a měla těsně před maturitní zkouškou, tudíž softball pro ni stál v tuto dobu lehce stranou.

Vnímání maskulinity softballu

Otázkou v této sekci analytické části je, jakým způsobem vnímají jak hráčky, tak společnost, vzorce maskulinity v softballu, zda je tato maskulinita u ženského sportu společností i hráčkami přijímána a jaké aspekty tyto názory utvářejí.

Účast v typově maskulinnějších druzích sportu je společností často přijímána za nekompatibilní s femininitou. (Kay in Houlihan, 2003, str. 91) Při rozhovorech jasně vyplynulo, že okolí hráček v softballu sice často zalíbení nalezne, ale je u většiny případů doprovázeno údivem či nepochopením tomu, že hráčka tento maskulinní sport vykonává. „*Dost lidí se třeba diví, jak to můžem vůbec hrát. Že jsme jako ochotný se celý odřít a nechat si udělat modřiny..... Na moje rodiče chtěli ze školy poslat sociálku, že mě doma mlátěj, a já jsem prostě jenom hrála soft.*“ (Klára) Okolí tyto „vady“ na těle v podobně odřenin, modřin a dalších drobných zranění u dívek vnímá často nepřijatelně, jelikož nejsou spojovány s femininitou a femininními aktivitami, proto může docházet i k zavádějícím myšlenkám, jak ukázal Klářin výrok. Naopak k chlapeckým aktivitám patří z pohledu široké společnosti fyzicky náročné aktivity, které se nemohou obejít bez různých pádů či úrazů, a tudíž ani bez těchto lehkých zranění (Seymour, 1998, str. 87), která jsou však již společností přijímána za normu patřící k mužské identitě. Také podle Connell to bývají právě chlapi, kteří jsou směřováni k soutěživým a kontaktním sportům (Connell, 2002, str. 3), při kterých bývají různé střety při hře téměř jisté. Společnost tak může tyto typově maskulinní sporty těžko uchopovat v souvislosti s femininitou žen, na základě čehož může vykazovat právě také negativní reakce, kterými by zároveň upevnila její maskulinní řád. Jak tedy vyplynulo z výpovědí hráček, okolí se k jejich participaci na tomto sportu nestaví výrazně záporně, je však důležité podotknout, že softball v České republice není

sledovaným sportem a mnoho lidí ani neví, v čem tento sport spočívá. U poučeného okolí se hráčky setkávají většinou ani ne tak zcela s negativními reakcemi, jako spíše buď se zalíbením, nebo nepochopením určitých doprovodných aspektů hry, jako např. již zmíněných zranění, odřenin apod., či dokonce i jejich kombinací. „*Většina lidí mi řekne, že neznají soft a další, že je to hezkej sport, že se jim to na pohled líbí hrát jako koníček, ale že nechápou, jak holky můžou hrát takovejhle sport, když jako musí pálit, válet se po zemi, někdy i tím míčem dostat a tak. Taky, že je to hrozně rychlý a prostě většinou to nechápou no.*“ (Jana) V tomto ohledu je vliv genderové socializace na chápání sportu více než patrný, jelikož všechny dotazované hráčky, které hrají softball již od malička, a na těchto společnostech uznávaných „chlapeckých“ symbolech (v podobě právě odřenin, zranění) nespátřují nic zvláštního ani z hlediska femininity, byly k tomuto sportu buď přímo dovedeny, nebo alespoň podporovány rodiči. Vnímání softballu jako maskulinního sportu tak může ovlivnit tedy také setkávání se s ním již od malička, tedy internalizací si určitých zvyklostí jako běžných (např. tedy maskulinního sportu během socializace. „*Nepřijde mi nic zvláštního na tom, že by holka hrála soft, ale já se s tím prostě setkávám už od kolíčky, protože oba rodiče vždycky hráli soft, takže to prostě беру jako součást sebe a ne jako silovej sport.*“ (Míša) Genderové představy o tom, co je „ženské“ a co „mužské“, rozvíjejí zprvu rodiče, kteří pak určité znaky na základě genderu podporují, jiné naopak. (Seymour, 1998, str. 86- 88) U hráček, jejichž rodiče je v softballu podporovali již od útlého věku a nechápali tento sport jako „chlapeckou záležitost“, se objevuje též chápání softballu jako něčeho, co není atypické, což dokazuje vliv rodičů na internalizaci genderových rysů dítěte v průběhu socializace.

Jelikož jsou podle studií také za maskulinnější sporty považovány sporty kolektivní, u kterých můžeme nalézt zejména oddanost, výdrž a soutěživého ducha (Postow in Hardin, Greer, 2009, str. 209), můžeme, jak již vyplývá z výpovědí hráček na otázku, jak by charakterizovaly správnou softballistku, v tomto smyslu opět hovořit i o softballu. „*Měla by bejt jakoby vnitřně tvrdá, protože to nejsou žádný měkký lidi, co to hrajou. Musí toho docela dost vytrpět podle mě, nejenom fyzicky, ale občas i dost psychicky. Takže musí bejt fyzicky odolná, psychicky odolná, mít výdrž, bejt veselá, zarputilá a taky hlavně držet s týmem za jedno.*“ (Klára) Zmíněná tvrdost, kterou hráčky interpretují především v kontextu odolnosti i fyzické zdatnosti, jak bude zmíněno níže v práci, spojována s maskulinitou, se objevila dokonce při všech rozhovorech a byla zmíněna a zdůrazňována během jednoho rozhovoru často i vícekrát. Samy hráčky si tedy maskulinitu jimi hraného sportu uvědomují, a jak již bylo naznačeno výše, uvědomuje si ji i jejich okolí.

Podle Sekota se sport jako takový formoval a dále formuje v souvislosti s genderovými vztahy mezi muži a ženami, zejména na základě jejich rolí a rozmístění ve společnosti. (Sekot, 2008, str. 12) V dnešní době zůstává stále spíše maskulinní záležitostí, a to zejména proto, že obecně reprodukuje spíše maskulinní znaky. (Messner, 2002, str. 66) V současnosti však již ženy získaly větší možnosti v oblastech, které byly dříve pouze mužskými domény, a na základě této skutečnosti vzrůstá počet žen participujících také v maskulinních sportech, jako je fotbal, wrestling, hokej (Messner, 2002, str. 143), a mezi něž můžeme zařadit i softball. Vědomí těchto změn ve společnosti bylo znát při rozhovorech s hráčkami, které díky své účasti vidí participaci v takovémto sportu jako něco „normálního“, nikoli atypického, např. jak je znát z výpovědi jedné z hráček: *„Myslím si, že emancipace žen za posledních milion let je dost velká, takže mi nepřijde, že by to bylo nějak divný, když holka hraje takovejhle tvrdší sport.“* (Klára) Tak jako Klára, v podstatě všechny dotazované hráčky necítily žádnou významnou zvláštnost na tom, že participují v tomto maskulinním sportu, a to zejména díky posunu práv a možností žen jakožto součástí jejich emancipace. Dříve účast žen ve sportech (jak maskulinních, tak považovaných za femininní) nebyla sice úplně vyloučena, avšak minimálně umožňována (Renzetti, Curran, 2003, str. 492), s příchodem emancipace žen se však posun v liberalizaci názorů společnosti ohledně genderu projevil také v okolí sportu. Vnímání sportu je určováno tedy spíše společensky, nežli z biologického hlediska a v dnešní době je vnímání společnosti již značně, i když ne zcela posunuto dále, liberálnější. Dívky, které jsou, tak jako hráčky, které poskytovaly rozhovor, mladších ročníků, toto emancipované společenské pojetí sportu považují často již za samozřejmost.

U některých výpovědí se také objevuje poukázání na rozdíl mezi chápáním tohoto sportu muži a ženami, konkrétně znakem, že muži jako by se báli o svou maskulinitu a o jim přiřazené sporty a činnosti, v kontextu udržení současného adrocentrického řádu. Nejvíce je tato skutečnost patrná ve výroku Terezy: *„Setkala jsem se taky s reakcemi od chlapů typu „hmmmmm, rambo“, joo, že prostě nevzali, že dělám nějakou takovejhle jakoby klučičí sport. Podle mě to ty chlapi berou prostě tak, že se snažíš být něčím, čím nemůžeš stejně nikdy být.“* (Tereza) Podle současného adrocentrického řádu, který přiřazuje ženám a mužům odlišné charakteristiky, vlastnosti, činnosti, povahy, úlohy, sporty apod. se tak zdá, jako by se muži špatně vyrovnávali s účastí žen na činnostech, které jsou považovány v kontextu společnosti za maskulinní, nadsazeně, jako by se báli konkurence žen v jejich „mužských“ činnostech. Podle Bourdieho je adrocentrický řád stvrzován nejen muži, ale ženami taktéž

(Bourdieu, 2000, str. 32), avšak ženy, které tvoří v tomto řádu „odchylku“, např. v podobě participace na sportu, který je společností přijímán za maskulinní, jako by poukazovaly na možnost určitého odpoutání se od adrocentrismu, což může vyvolávat určitý tlak na mužskou společnost.

Vliv softballu na genderovou socializaci a sebepojetí hráček z hlediska jejich femininity

V této kapitole je hlavní otázkou, jakým způsobem softball ovlivňuje u zkoumaného týmu genderové aspekty socializace hráček a jakým způsobem utváří jejich pohled na sebe samé jakožto ženy participující ve sportu, který je společností přijímán za maskulinní. Jak uvádí Sekot, ve společnosti je obecně přijímané tvrzení, že sport významně ovlivňuje povahové rysy jeho participantů/participantek (Sekot, 2008, str. 25), přičemž zde bude toto tvrzení zkoumáno zároveň z hlediska genderu.

Jak již bylo nastíněno, velkou roli na participaci dětí ve sportu mají zpočátku rodiče a nejbližší okolí, což se potvrdilo i u dotazovaných hráček. Většina z nich začala hrát softball již v brzkém věku, avšak v rozhovorech se ukázalo, že u nich proběhla podobná proměna vlastností, které na nich v určité míře tento kolektivní sport zanechal, jako zdůrazňovala např. Jana, která hrála v době rozhovorů teprve 4 roky. Ta si jako jediná z hráček vybrala softball na základě vlastního rozhodnutí a přání tento sport zkusit. Sama však přiznala, že byla již ovlivněna boxem, ze kterého následně přešla díky popudu kamarádky právě na softball, a tak jí to k silovějším sportům, jak sama uvedla, vždycky táhlo. *„Předtím jsem dělala box, takže mi to ani nepřijde nějak jiný oproti tomu, já jsem prostě vždycky chtěla dělat takovej chlapeckej sport.“ (Jana)*

Hlavní otázkou pak bylo, jak softball hráčky utváří, jak je ovlivňuje a zda se na základě účasti na tomto sportu nějakým způsobem proměňují. Podle Kay získávají ženy participující v maskulinním sportu určité výhody, jako například sebevědomí, osobní rozvoj, fyzickou sílu a pohodu či pocit seberealizace (Kay in Houlihan, 2003, str. 95), což se potvrdilo u mnohých výpovědí softballových hráček. Jednou z nejčastěji zmiňovaných vlastností byla tolerance: *„Myslím si, že mě to naučilo být tolerantní, protože dřív to bylo takový, že jsem moc netolerovala názory ostatních a teďka na softu nejde nic jiného, než se ty lidi naučit tolerovat a pak si myslím, že to využiju i dál než jen na softu, protože tolerance je důležitá i třeba v zaměstnání a tak celkově.“*

To si myslím, že mě soft naučil dost.“ (Jana). Ve velké míře byla hráčkami zmiňována také odolnost: „*Když mi to třeba nejde, tak je důležitý se z toho hned nesložit a říct si, že za tebou někdo stojí. Takže prostě když napíšu písemku za 5, tak vím, že se z toho nemůžu složit, ale naopak vím, že si to můžu třeba nějak opravit, vždycky je nějaký východisko.*“ (Sára). V neposlední řadě potom hráčky zdůrazňovaly vliv jejich participace v softballu na rozvoj sebevědomí: „*Nenechám se jen tak odstrčit do kouta a nebudu jenom přikyvovat ano ano ano na všechno, když si myslím, že to má být jinak. Dokážu si podle mě, i díky softu, stát za svým názorem a věřit víc sama sobě, za což jsem dost ráda.*“ (Tereza)

Co se týká genderově zabarvených vlastností, na jejichž proměně se softball podílí, z rozhovorů nejjasněji vyplynula „tvrdost“ softballu prolínající se právě i skrze civilní životy hráček. Všechny dotazované hráčky potvrdily tvrdost maskulinního sportu, a zároveň jeho prolínání se do jejich životů a tím zároveň uchopování jejich femininity. „*Když hraje holka soft, tak si řekne prostě, že je tvrdá holka, že to hraje. Pak třeba, i když sedím v nějaký hospodě a holky jakože „Nee já pivo nepiju a blabla“, tak některý ty věci moc nechápu. Myslím si, že před tím softem to takhle nebylo, i když jsem chvíli dělala ten box, takže za to podle mě může soft hodně.*“ (Jana) Tento výrok naznačuje, že maskulinita softballu se zároveň promítá v určitých situacích i do běžného života hráček, svou tvrdost zjevně nevnímají pouze v kontextu softballu a při hře, nýbrž také mimo sport v sobě samých, sport v nich tuto maskulinně zabarvenou femininitu utváří celkově, což potvrzuje i výpověď Kláry: „*Určitě se nechápu jako holčička. Asi to v každý tý holce, co hraje soft, vzbuzuje nějaký jakoby chlapecký možnosti nebo něco.*“ (Klára) Již samotná mluva a označování žen- nesoftballistek „holčičkami“ vypovídá o vymezování své vlastní odlišnosti od jiných žen, pojmání své femininity jako femininity odlišné od žen, které nejsou v softballu participantkami. Právě zjemnělý výraz „holčička“ tak poukazuje na Klárou spatřovanou křehkost žen, v kontextu softballu chápanou jako negativní, oproti právě té tvrdosti a femininity zabarvené maskulinitou, v podobě softballistek. Podle Judith Jack Halberstam se však ženy, které hrají maskulinní sporty, snaží mimo momentální hru dát svému okolí najevo, že jsou stále ženami a projevit tedy svou femininitu. (Halberstam, 1998, str. 269-270), což se však u softballistek spíše nepotvrdilo, jak dokazují následující výroky. „*Nakupovat mě nebaví, sukně a šaty nosím strašně málo, podpatky tak na ples a tím to končí. Nečtu žádný časopisy o módě a takový ty holčičí věci. V tomhle mi přijde, že mě to utváří spíš do takovýho klučičího stylu.*“ (Sára) „*Já si myslím, že z nás soft dělá takový mužský ženy jakoby. Ne jako, že bysme*

byly chlapi, ale přijde mi, že máme takový to víc jejich chování. Tak chodíme furt v teplákách od antuky, klidně i do restaurace mezi zápasama a je nám to fuk. Některé z nás nosí tepláky jako běžný úbor mezi lidmi, jako třeba já a je mi upřímně fakt jedno, co si kdo myslí. Nemyslím si ale, že bych díky tomu byla jako nějak míň ženská, taky se umím oháknout, když chci, jen to není tak často, jako třeba u jinejch holek.“ (Míša)Hráčky tedy samy, jak z rozhovorů vyplynulo, cítí, že jejich femininita je určitým způsobem díky participaci na maskulinním sportu zabarvena, cítí vymezení se oproti normativní femininně podle Kláry tzv. holčiček, které se dle jejich výpovědí od nich liší jak v povaze, koníčcích, oblékání a podobně, avšak zároveň nepocítují úplné potlačení své femininity, chápou se stále jako ženy. Zároveň však necítí potřebu svému okolí svou femininitu za každou cenu ukazovat, jelikož jsou o ní přesvědčeny samy, ač je to jiný typ femininity, než ten, který je širokou veřejností přijímán za správný, což jim stačí. Je však znát, že by, v případě jejich zájmu, dokázaly krásně zapadnout i mezi zmiňované „holčičky“ a zamaskovat tím svou odlišnou femininitu před okolím.

Z rozhovorů tak vyplynulo, že hráčky obecně vnímají vliv softballu na své sebepojetí, které bývá dle výpovědí zabarveno maskulinitou, a to především ve vymezení své již zmíněné maskulinně zabarvené femininity oproti femininitě normativní, se kterou se hráčky neslučují a rozumí jí jako něčemu z jejich pohledu negativnímu, ač je tento způsob femininity ve společnosti považován za korektní, avšak nevidí v této skutečnosti handicap. Jejich sebepojetí ovlivňuje mimo dopadu na proměnu vlastností, také dopad softballu na utváření těla, o kterém bude pojednáno v následující kapitole. Obecně tak hráčky vliv softballu na genderovou socializaci potvrdily, ať už hrály od malička, či několik let. *„Třeba vidím rozdíly mezi sebou a ostatníma holkama mimo soft, že prostě to vidí, že jsem taková chlapská, protože třeba nosim tepláky a chodim s klukama hodně do hospody a ony to většinou moc nedělaj. Myslim si ale, že to není jenom kvůli softu, ale řekla bych, že to ovlivňuje dost.“ (Jana)* Tímto výrokem Jana naznačuje, že by softball mohla hrát v podstatě i křehčí žena, která by se dala zařadit do skupiny Klářiných „holčiček“, avšak dle Janiných zkušeností by ji softball stejně nakonec v určitých věcech změnil tak, že by začaly vyskytovat rozdíly mezi její femininitou a tou, kterou měla předtím, a kterou má většina ženského okolí ve společnosti. Obecně vzato však hráčky hodnotí dopad sportu jako pozitivum v jejich životech, čímž se potvrzuje všeobecně přijímané tvrzení, že sport významně utváří povahové rysy jedince. (Sekot, 2008, str. 25)

Softball zároveň v určitém smyslu hráčkám slouží také jako prostředek odpoutání se od genderových stereotypů společnosti. *„Narodily jsme se ale jako holčičky, tak se alespoň můžeme*

mlátit na softu ☺.“ (Klára) Výrazem „holčičky“ v tomto výroku Klára opět zdůrazňuje to, že vnímá a je si vědoma své vlastní femininity, avšak zároveň se od ní snaží odpoutat se a „transformovat ji“ do maskulinně zabarvené femininity, kterou chápe jako pozitivní a nalézá ji prostřednictvím softballu. Z tohoto výroku je tedy cítit oddělení sféry běžného života a softballového světa, kde podle Kláry, se „alespoň mohou mlátit“, tedy vykazovat určitou tvrdost spojovanou obecně spíše s maskulinitou, a tedy nevhodnou pro femininitu, když už jim to standardy adrocentrické společnosti, která od žen vyžaduje spíše jemnost, než tvrdost v podobě „mlácení“, nedovolují, nebo alespoň nevidí jako normu, nevidí tedy rády. Softball potom slouží v tomto ohledu pro hráčky jako prostor osvobození se od stereotypního světa, který limituje na základě genderových očekávání jejich možnosti, které si následně alespoň takto kompenzují možnostmi danými při maskulinním sportu, v tomto případě konkrétně tedy softballu.

Vliv formování maskulinního těla na sebepojetí hráček z hlediska jejich femininity

Cílovou otázkou v problematice této kapitoly pro mě bylo, jakým způsobem hráčky formují svou zdatnost a svá těla pro výkon v softballu a jak vnímají formování svých těl v kontextu s femininitou.

Ve sportech je totiž na tělo nahlíženo tak, že by přeci jen mělo být především nástrojem k podání výkonu prostřednictvím vytrénovanosti a zdatnosti (Messner, 2002, str. 61), přičemž se takto využívat své tělo, zejména prostřednictvím kolektivních sportů, učí především chlapci. (Messner, 2002, str. 55) Jak však argumentují McDonagh a Pappano, kosterní svaly jsou schopny se přizpůsobit sportu, který tělo vykonává (McDonagh, Pappano, 2008, str. 65), a tudíž jsou i ženská těla konkrétním sportem formována a uzpůsobena jeho požadavkům. Podle výzkumů mohou potom ženy dojít tréninkem ke stejným možnostem nárůstu síly jako muži, obecně však ženy nevyužívají tolik dynamických cvičení jako muži. (McDonagh, Pappano, 2008, str. 65-66) Právě u softballu je však síla a vlastnění svalové hmoty důležité, neboť hráčkám může značně pomoci při výkonu, jak vyplývá i z některých jejich odpovědí na otázku, jak by měla vypadat správná softballistka. „*Tak určitě by měla být svalnatá, protože přece nějaký úplný tintíka to nemůžou hrát.*“ (Jana). „*Měla by být určitě sportovní a mít svalovou hmotu.*“ (Sára), „*Obecně je dobrý, když je na softu ta holka mrštná a rychlá, hbitá, takže s takovou střední postavou, ale rozvinutýma svalama do toho, aby měla sílu. Jenže pak jsou zase třeba i vyložené silový pálkačky, který bejvaj zase statnější. Liší se to dost podle postů*

a funkce.“ (Míša) Obecně vzato při softballu je svalové hmoty potřeba u každé hráčky, avšak každá tělesná postava si může v tomto sportu nalézt svou pozici, podle taktiky hry. „*Je víceméně úplně jedno, kdo ten sport hraje, jestli hubená holka, anebo ta holka váží sto kilo, protože i ta stokilová váha tam může udělat svoje- třeba odpálit ten míček hodně daleko. Ta hubená je zase naopak rychlá a hbitá, takže dobrá třeba na běh po metách nebo do zadního pole. Pro každého se tam něco najde a může to teda hrát vlastně téměř kdokoliv, akorát musí mít v sobě, nebo se to alespoň časem naučit, takovou osobní tvrdost.*“ (Klára) Určitý stupeň rozvoje svalové hmoty je vždy potřeba, avšak i hráčky s menšími dispozicemi pro její rozvoj se mohou v softballu uplatnit. Všechny hráčky obecně samy podotýkaly, že se o rozvoj svalové hmoty samy snaží a v otázce sebepojetí z hlediska femininity je jejich muskularita nijak zvlášť nenarušuje. „*Já jsem relativně hubená, takže vím, že i když neposiluju hodně, tak mi ty svaly nějak výrazně nezmohutněj, ale celkově mě zpevněj a taková postava se mi líbí.*“ (Míša) „*Já se ohledně toho posilování ani nijak nehlídám, protože vím, že na to, aby svaly fakt rostly a byly hodně vidět, tak musíš bejt v tý posilovně furt a k tomu pít třeba nějaký ty koktejly nebo přijímat hodně bílkovin a tak. To u mě vážně nehrozí.*“ (Sára) Z výpovědí je tedy znát, že hráčky obecně nemají za potřebí svou fyzickou přípravu nijak zvlášť kontrolovat, jelikož jejich muskularita pro ně není z jejich pohledu natolik znatelná.

Několik z hráček vícekrát zmínilo, že softball není sport, za který by se v České republice získávaly peníze. Jak bude ukázáno níže, hráčky v tomto sportu participují zejména díky kolektivu a zábavě, tudíž pro ně zřejmě ani dřina spojená s hodinami strávenými v posilovně či neustálým trénováním není natolik motivující, aby se i zarputile věnovaly, ostatně podle jejich výpovědí je pro ně softball koníčkem a odreagováním, nikoli samotným cílem, pro který by obětovaly veškerý volný čas a dřinu.

Oproti výrokům hráček, které jsou uvedené výše a nenaznačují vnímání jakéhokoliv handicapu muskularity svého těla, však stojí výpověď Terezy, která vnímá působení svalů na své tělo odlišným způsobem a z celkového rozhovoru s ní vyplynulo, že muskulárně formované tělo chápe v určitých situacích jako handicap. Názor, že postava formovaná výraznými svaly nekoresponduje s feminitou a ženským půvabem a křehkostí (Cahn in Halberstam, 1998, str. 272) a ženy, které se potom chtějí naplno věnovat sportu, mohou být označovány za „mužatky“ (Renzetti, Curran, 2003, str. 492), nebo se tak, jako v případě Terezy i samotné chápat, je ve společnosti stále rozšířen, a proto se pak dívka může jevit její muskularita v některých situacích jako nežádoucí. „*Rozhodně občas je takový*

nepříjemný, když mám třeba větší svaly, než nějaký kluk. Je to trošku takový, že chci dělat ten sport, protože mě baví, ale furt chci být holkou a trošku se to nedá skloubit, protože ti prostě narostou svaly.....Když jsme třeba občas byly třeba na koupališti s kamarádkami, který mám mimo soft, tak jsem se trochu cejtila blbě a trapně mezi nima, protože to vypadalo tak, že ony byly takový normální holky a já jsem šla mezi nima jako nějaký jejich bodyguard a to fakt není příjemný.“ (Tereza) Tento pocit jinakosti dané svalnatým tělem Tereza sama osobně evidentně vnímá jako určitý handicap, cítí v něm nejspíše určité zatlačení své femininity do pozadí, kterou vypracované tělo odhalené v plavkách, tedy bez možnosti zamaskování, ještě více podtrhává. Vedle femininity kamarádek, které tělo takto zabarvené maskulinitou nemají, se cítí jinak a nepříjemně. Dále však jasně podotkla, že když na ono koupaliště jde se softballistkami, špatně už si nepřipadá, protože již do dané femininity zapadá a necítí se vyřazena.

Další problematikou softballového těla se stává jeho nesouměrnost,...Typický taky je, že softballistky jsou asymetrický, protože využívají jednu část těla vždycky víc podle toho, jestli jsou leváci nebo praváci, a to je vlastně jediný, co mi vadí. Moje pravá půlka těla, ještě když jsem nadhazovačka, je prostě viditelně větší, než levá půlka a vykompenzovat se to moc nedá, protože tu pravačku stejně vždycky využívám víc. To mě trochu štve, protože si toho i lidi všimají.“ (Míša) Hráčky do jedné na tuto nesouměrnost svalů poukázaly. Tato asymetrie potom femininní aspekt souměrnosti, a tedy i femininitu samotnou, zajisté také potlačuje, hráčky se tedy dle výpovědí snaží alespoň o kompenzaci a vyvážení svalů v těle, aby nesouměrnost co nejméně vynikala, považují ji totiž za negativní aspekt jejich femininity.

Další fakt, na kterém se shodly všechny dotazované hráčky, je negativní dopad softballu na povrchový vzhled jejich těla, v podobě různých pohmožděnin či sedřenin, které vnímaly jako nekorespondující s jejich femininitou. „Často je třeba problém s nošením sukně v létě, protože máš sedřený celý nohy a holka, která má celý sedřený a fialový nohy od modřin, to nevypadá úplně nejlíp. ...Na to si dost softballistek celkově stěžuje, ale nějak tak s tím už umíme za ty léta žít. Jen ty lidi občas čuměj co to je.“ (Sára) Femininita je obecně přijímána za jemnou, upravenou, úhlednou, což odřená krvavá kolena moc nepodtrhují. S různými drobnými zraněními, odřeninami apod. jsou spojováni především chlapani díky tomu, že je maskulinita považována za kompatibilní se sportem, který tyto úrazy způsobuje. (Seymour, 1998, str. 87). S femininitou se tyto úrazy již však nespojují,

a proto mohou být reakce okolí doprovázeny údivem a neporozuměním, jak již bylo nastíněno v první kapitole analytické části.

I softballistky, které vnímají své tělo za muskulárně upravené více než je běžné, vnímají však zároveň rozdíly mezi schopnostmi mužského a ženského těla. Samy jsou přesvědčeny o skutečnosti, že nikdy nemohou dosáhnout takových výkonů, jako muži, čímž zároveň potvrzují společensky přijímané chápání maskulinity jako síly a schopností. Prostřednictvím sportu se pak díky sociálním omezením, které dívky inhibují od aktivit, které provádějí chlapi, gender vrývá do těl, jejich stavby, držení či vzhledu, a zároveň také do představ o tělech, které sdílí společnost. (Connel in Seymour, 1998, str. 33), „*Mušský softball je tím, že jsou chlapi větší a silnější, taky mnohem rychlejší, ráznější a tvrdší. Taky se víc vyskytují agresivní akce....a ty jejich rány, to se nedá moc srovnávat. My bysme je v tomhle nemohly dohnat, ani kdybysme dřely pořád v posilovně jak blázni.*“ (Míša) Míša tímto výrokem ukazuje společností přijímaný standard, že muži jsou silnější a ženy křehčí, tudíž jim nikdy nemohou fyzicky stačit, ač nerozlišuje mezi různými stupni femininity a maskulinity, které se mohou ve skutečnosti různě mísit, jak je ukázáno v předchozí kapitole ve vnímání odlišných druhů femininity ve výrocích jiných hráček. Tyto představy o fixních principech maskulinity a femininity jsou nám vštěpovány během celého našeho života prostřednictvím adrocentrického řádu, který si, jak je vidět i na tomto výroky, sami zároveň stvrzujeme. „*Chlapskej soft se nejvíc liší v tvrdosti těch odpalů a nadhozů, protože ty chlapi maj prostě přirozeně větší sílu, než my ženský.*“ (Jana) Nagl- Docekal však zároveň podotýká, že lidské tělo vždy ovlivňují také sociální faktory, a není ho tedy možné brát pouze z hlediska biologie (Nagl- Docekal, 2007, str. 71), což zaregistrovala také jedna z hráček podávající výpověď o různosti těl softballistek. „*Já jsem prostě měla svaly vždycky i před softem. Mám to tak od přírody, takže jsem nemusela dělat úplně nic extra, jako že bych si řekla, že teď budu kvůli softu hodně posilovat, abych měla sílu. Ostatní holky na tom musej daleko víc makat, aby na tom byly jako já, je to taková moje výhoda, ale tou dřinou mě nakonec stejně dostihly, jenom měly těžší cestu. Myslim si teda, že kdybysme se fakt rozhodly, mohly bysme se pak přiblížit v síle i těm klukům, jenže by to stálo fakt hodně dřiny, na což nikdo nemá čas ani chuť.*“ (Jana) Z výpovědi vyplývá, že Jana nepřijímá zásadnost biologických rozdílů v utváření svalové hmoty u mužů a u žen tak, jak jí rozumí společnost, ale naopak nalézá potenciál v ženském těle, které by se při určité námaze a snaze nakonec mohlo mužskému tělu vyrovnat, přičemž jakou rychlostí by k tomuto mohlo dojít, je určeno také svalovými predispozicemi.

Celkově by se tedy dopad muskulárně utvářeného těla softballistek dal hodnotit jako přítomný, nikoli však zásadně negativní. Z rozhovorů vyplynulo, že hráčky jsou celkově maskulinitou softballu fyzicky utvářeny, avšak svou femininitu v sobě stále cítí silně. *„Prostě hrajem chlapskej sport, posilujem, běháme, trávíme tam moc času, bavíme se o prasárnách, ale pořád jsme holky a když přijdem do jiný společnosti, tak to má určitý meze. Jsme prostě stejně pořád holčičky.“* (Klára) Sawicki sice podotýká, že hypermaskulární tělo ženy destabilizuje ženskou identitu v kontextu s tělem a mate její pojetí svého genderu (Sawicki in Felkar, 2012, str. 43), což se však v případě českého softballu u dotazovaných hráček příliš nepotvrdilo zřejmě proto, že sice dochází k rozvoji svalové hmoty, avšak ne příliš nadměrně. *„Sice to je na nás vidět, jsme namakaný a tak, ale prostě pořád bysme byly bábovky vedle nějakých holek, který třeba vzpíraj žejo.“* (Tereza) Přesto se však již v některých výše uvedených výpovědích (zejména Terezy) ukazuje, že svou ženskou identitu v přítomnosti „nesoftbalového“ okolí za destabilizovanou chápe, a necítí se v této společnosti v kontextu svého těla příjemně. U ostatních hráček se při rozhovorech tato destabilizace ženské identity příliš neprokázala, v tomto momentu je však možné, že mohla hrát při odpovědích značnou roli moje participace v týmu, hráčky tudíž mohly cítit určitý stud při vyjádření svých pocitů ohledně zmatení genderu a ženské identity spoluhráče, kterou, i přes roli výzkumnice, stále jsem.

Ženský tým jako sociální skupina a jeho vliv na participaci hráček v softballu

Hlavní otázkou této kapitoly bylo, jak funguje ženský softballový tým jakožto sociální skupina, jak se v něm promítají genderované (femininní) vztahy, co hráčkám účast v tomto ženském týmu dává a jaký má vliv na jejich participaci v softballu celkově. Je zde také poukázáno na rozdílnost týmových vztahů v mužském a ženském softballu.

Na úvod, pro objasnění pojmu skupina, použiji výklad Jana Jandourka, který rozumí sociální skupinou sdružení dvou a více jedinců, jejichž vztahy jsou pravidelné a trvají delší dobu, čímž se zároveň liší od nahodilého shromáždění. (Jandourek, 2003, str. 81-82) Sportovní skupinu můžeme zařadit do skupiny „face to face“ group, jelikož její členové mají bezprostřední kontakty. Sportovní družstvo, ve kterém se daní jedinci uplatňují, pak zároveň určují za svou referenční skupinu, tedy skupinu, k níž patří. Naopak družstva protivníků jsou pro ně skupinou nereferenční, jelikož je v protikladu se skupinou, se kterou se jedinci ztotožňují. (Jandourek, 2003, str. 83)

Hráčky, které jsou tedy součástí jednoho týmu, určité pro ně referenční skupiny, se spolu vzájemně ztotožňují, tvoří se mezi nimi určité vztahy a pozice, podle nichž se skupina stále utváří.

Podle Pavla Slepíčky nejsou však sportovní družstva běžné sociální skupiny, neboť jsou limitována pravidly hry a vedeny ke konkrétnímu cíli, který je pro všechny členy společný. Sportovní družstva tak můžeme zařadit do primárních sociálních skupin, které charakterizují především společné cíle, vzájemná znalost, síť interpersonálních vztahů, komunikace tváří v tvář, společné normy regulující chování členů družstva a systém pozic a rolí, tedy struktura družstva, která umožňuje jeho dynamiku. (Slepíčka, Hošek, Hátlová, 2009, str. 125) Právě interpersonální vztahy se u dotazovaných hráček ukázaly jako jeden z vůbec nejdůležitějších důvodů, proč tento sport vykonávají. V kontextu vztahů na hřišti a soudržnosti týmu se ukázaly základním činitelem vztahy mimo hřiště, kdy spolu spoluhráčky tráví volný čas mimo softball. Téměř všechny z dotazovaných hráček označily tým jako svou druhou rodinu. *„Je to pro mě druhá rodina. Trávím tady téměř veškerý svůj čas a jsme s těma holčkama spolu pořád, mám je fakt ráda....Myslím si, že i kdybych skončila se softem, tak bych se s těma lidma kamarádila dál.“* (Jana) *„Ten tým je pro mě druhá rodina. Teda možná i první, protože ty lidi tady vídám dokonce i víc, než všechny ostatní členy vlastní rodiny.“* (Klára) *„Pro mě je to takovej jakoby druhej domov, protože jsem tady fakt často a nedovedu si představit, že bych přestala hrát a ty lidi třeba neviděla. Se spoustou těch holek prostě probíráš svůj každodenní život a víš o nich téměř všechno, nejen to, jak hrajou.“* (Sára) Tyto výroky souhlasí s výkladem podle Woods, který poukazuje na fakt, že se ženy cítí intimně spojovány s ostatními ženami právě sdílením všech detailů jejich běžného života, tedy sdílením jejich pocitů, zkušeností, problémů i obav (Woods, 2011, str. 211), díky čemuž mezi jejich přátelstvím vzniká větší intimita, která se následně dá v některých případech, jako zde podle výpovědí hráček, přiblížit až rodinnosti.

Tato týmovost a pocit rodinnosti hráček má také, jak se ukázalo, vysoký vliv na to, zda budou dále tento sport hrát. Hráčky zmiňovaly v tomto ohledu rozdílnost mezi ženským a mužským softballem, přičemž u mužské verze sportu takovéto blízké vztahy postrádají a tuto skutečnost považují u mužského softballu za negativní. Také McDonagh a Pappano podotýkají, že v ženských sportech je důležitá zejména tvorba sociálních vztahů a kontaktů s ostatními lidmi, zatímco u mužů je viditelná spíše soutěživost (McDonagh, Pappano, 2008, str. 172), což velmi jasně

potvrdily i výpovědi hráček, nejsilněji zastoupeny výpovědi Jany: „*Kluci jsou, myslím si, takový víc soutěživý, než většina holek, co to hrajou. Co osobně znám ty kluky, tak mi přijde, že se snažej i navzájem potopit a jsou takový netýmový. Do toho holky jsou takový týmovější a celkově se spolu i víc bavěj v normálním životě a to ty kluci většinou nedělaj. Ten holčičí softball je takovej víc přátelskej a týmovej.*“ (Jana) „*Mě třeba občas přijde, že jsou na sebe ty kluci takový až hnusný, že jako soutěže i mezi sebou, kdo bude v tom týmu nejlepší, což bych já nevydržela, musí to bejt hrozně stresující... Taky spolu nikam nechoděj pořádně mimo tak jako my. Přijde mi, že v tom tolik tu partu nemaj, což nechápu. To by mě ani nebavilo takhle hrát, protože na ty tréninky se těším třeba už jenom z toho důvodu, že si pokecám s holkama a zlepší mi to náladu, takže se mi tam potom chce i příště.*“ (Míša) Hráčky tak v mužské verzi softballu nespátňují již aspekt rodiny, jako u softballu ženského, avšak spíše rivalitu, předhánění se a touhu a zarputilost po dobrém výkonu za cenu vztahů, což se v ženském softballu podle zkušeností hráček, vyskytuje v minimální míře. Také podle Čecháka a Linharta může být prožitek kamarádství a sociálního zázemí pro hráče odměnou, která se stává zároveň motivací (Čechák, Linhart, 1986, str. 163), což se u tohoto konkrétního ženského týmu potvrdilo.

Podobnou skutečnost, jako Míša, zmínilo více hráček, tedy sice to, že si chodí často na tréninky spíše popovídat. Upovídánost pak považuje jako součást feminity také Connell. (Connell, 2002, str. 40) Tato možnost prohlubování vztahů a na tréninku je, jak z rozhovorů vyplynulo, pro hráčky velmi důležitá, což se pojí s „neprofesionalitou“ tohoto sportu v České republice, a tudíž charakteristikou softballu jako dobrovolné zájmové činnosti, ve které jsou důležitými aspekty zejména kolektiv a zábava. „*Myslím si, že jelikož za to nejsme placeni a děláme to z vlastní vůle a většina z nás tady stráví každý den, tak si myslím, že je to sport, kterej musí člověka hodně bavit, aby to hrál.....Když se ale nechytne dobrej tým, nebo tomu ty lidi nevěnujou tolik času, a když studujou, tak je v tom rodiče nepodporujou, tak u toho nejde vydržet dýl.*“ (Jana)

„Rodinnost“ ženského softballového týmu v hráčkách dle výpovědí vyvolává potom nejen pocit zázemí a společenského života, nýbrž na druhou stranu také silný pocit závazku a zodpovědnosti. „*Myslím si, že u toho softu hraje taky velkou roli zodpovědnost, protože když ty lidi nepřijdou na tréninky, tak se to prostě nedá trénovat a hrát, a to většinou u těch týmových sportů závisí hodně na těch druhéjch, než jenom na mě. Já si tohle třeba fakt uvědomuju, a proto když třeba na ty tréninky někdy nemůžu, tak je mi to blbý, omluvim se a přijdu si blbě, že kvůli*

mně nemůžou trénovat v plný sestavě, proto se taky snažím co nejvíc chodit.“ (Jana) Konkrétně u Jany tak dochází k uvědomění si závazku k týmu z hlediska nutnosti docházení pro stabilní výkony týmu. Závazky se však mohou týkat také například zranění, kdy dle výpovědí, mnoho hráček hraje i přes práh bolesti, jen aby pomohly týmu a nenechaly ho stranou, což nejsilněji zdůraznila Tereza: *„Je to i o tom, že když je nás v tom týmu málo, tak prostě všichni hrajou všechno a není moc lidí na střídání. V půlce sezóny jsou pak všichni už odrovnaní, ale musí se hrát dál, jinak by nás bylo třeba málo a musel by být skreč, což já bych třeba nedopustila, to prostě radši přetrpím tu bolest.*“ (Tereza) Svou oddaností týmu- rodině tak hráčky nechtějí rodinu „zradit“ tím, že by vypadly ze hry, která by bez nich byla těžko uskutečnitelná, a proto v tomto ohledu nasadí raději své tělesné zdraví, aby pomohly týmu, do kterého náleží a jsou s ním spřízněny. Zodpovědnost a obětavost pro tým se tedy ukazují velmi patrnými.

V kontextu „rodinnosti“ týmu hráčky nezmiňovaly ani žádnou výraznou hierarchii. Tato skutečnost však neznamená, že by v týmu žádná hierarchie neexistovala, neboť i rodina samotná, za kterou, jak hráčky často zmiňovaly, svůj tým považují, je sama hierarchizovanou a mocenskou strukturou. (Renzetti, Curran, 2003, str. 229) Také na základě pozorování týmu se v určitých situacích hierarchie, odvíjející se zejména od zkušeností a délky participace v daném týmu, rozhodně vyskytuje, je však možné, že není hráčkami zásadně vnímána. Možné také je, že při otázkách týkajících se hierarchie a vztahů v týmu ovlivnila odpovědi má role spoluhráčky dotazovaných, neboť zodpovídat otázky na své postavení a hierarchii v týmu, může být před známou osobou ošemetné a hráčky tak nemusely chtít například nikomu stranit, nebo někoho stavět na nižší příčku. V tomto ohledu si myslím, že byla má role participantky v týmu při rozhovorech nejvíce patrná. Tým má samozřejmě svou kapitánku, která ho vede a má tím i významnější vliv, avšak z výpovědí nevyplývalo, že by měla nějak zásadně vyšší postavení. Hráčky samy tedy hierarchii, ačkoli se vyskytuje, zásadně nevnímají: *„Přijde mi, že se všichni poslouchaj tak nějak navzájem, že to jednou rozhodně někdo, podruhý zas někdo jinej a je to většinou dost stejný, věci to nemění.*“ (Klára) *„Já si myslím, že tam spíš než nějakou hierarchii, máme prostě demokracii a jsme si rovny. Jsme prostě spíš taková parta a na věcech se dokážeme dohodnout a pak tam máme až trenéra, kterej je nad náma a velí, jako náš „tatka““* (Míša) V poslední výpovědi se opět objevuje chápání týmu jako rodiny a trenéra jako hlavy rodiny, otce, který bývá v rodině často mocenskou autoritou, a tudíž i v tomto ohledu se již hierarchie objevuje. Jak však z rozhovorů vyplynulo, jediná oblast, kde se určitá hráčkami uvědomovaná

hierarchie vyskytuje, je samotný výkon hráček. Pozoruhodné jsou také výpovědi všech hráček o téměř úplné bezkonfliktnosti týmu, přičemž dle výpovědí vznikají pouze drobné konflikty, rychle vyřešitelné domluvou. Tuto skutečnost vidí hráčky následkem své soudržnosti a demokracie v týmu a také na základě pozorování se tato skutečnost potvrdila.

Trenér jako autorita v ženském týmu

V této poslední kapitole se stává otázkou to, jaký má vliv na ženský tým přítomnost trenéra- muže, který se stává autoritou nad hráčkami- ženami, jak tento vztah hráčky vnímají a co na něm může být problematické. Otázkou také je, jak by se autorita proměnila, pakliže by vrchní trenérské postavení zastávala žena.

Podle Sekota je trenér „v jistém smyslu formální vůdce, přičemž jeho postavení se odlišuje od lídrů či manažerů podnikatelského typu. Jeho funkční vymezení bývá i ze socializačního hlediska zpravidla „široce rozkročené“ a v kontextu specifik místa a času zahrnuje sportovní přípravu, specializované organizační a pedagogické vedení.“ (Sekot, 2008, str. 69) Trenér, který působí v ženském týmu, má potom situaci ztíženou, jelikož čelí dvojznačnosti vztahů s hráčkami, a to sice jednak vztahu hráčka- trenér a vztahu žena- muž. To, která z linií u každé hráčky převládá, se liší individuálně, avšak na základě vlastních zkušeností se hráčky snaží dle svých výpovědí chápat jejich vztah v rovině trenér- hráčka, a to zejména díky negativní zkušenosti týkající se vztahu trenéra s jednou hráčkou. „*Myslím si, že je dobrý, když mu ty holky říkaj trenére a třeba mu i vykaj, protože pak to přesně dopadá tak, že se vyskytnou nějaký bližší vztahy s někým v tom týmu a ten tým to pak hrozně rozkládá, protože ten trenér pak většinou nedokáže tu svojí holku brát stejným metrem na hřišti jako ostatní hráčky, což už je špatně.*“ (Jana) Vztah trenér- hráčka se tak leckdy může proměnit v intimní vztah muž- žena, čímž ztrácí na své profesionalitě a akceptovatelnosti ostatními hráčkami, jež cítí náhle nerovnost vztahů.

Silný je také výrok o trenérovi v podání Terezy: „*Chce si jenom nabírat ego a je mu jedno, přes co jde....(Tereza).*“ Linií vztahu žena- muž rozumí hráčky někdy tedy také, jak se ukázalo, v orientaci na výkon, v jejímž kontextu několik hráček vyslovilo myšlenku, že jejich trenér někdy nerozumí tomu, že jsou dívky a nesnesou takovou zátěž, jako muži. Načež Tereza

vyzdvihuje potenciál trenérky jakožto ženy, která si dle ní může dovolit být k dívkám tvrdší, „... protože v tu chvíli by to ty holky nebraly jako nějaký nabírání si pocitu „jóóó já jsem chlap, tak teď vás tady prostě položím a budete držet“, ale může si dovolit jít trochu přes ty hranice, který jsou vymezený pohlavím.“ (Tereza) Z tohoto výroku je tedy patrné, že Tereza spatřuje ve vztahu trenér- hráčka nejen profesionalitu, ale také genderovanou autoritu vycházející ze vztahu muž-žena, zatímco u ostatních hráček se projevilo spíše vnímání vztahu s trenérem z profesionálního hlediska jako trenér- hráčka, avšak jiným zmiňovaným problémem byla naopak přítomnost přátelství. „S Honzou jsem taková asi moc velká kamarádka, chodím s ním pít a tak ho pak na hřišti už tolik nevnímám jako trenéra. Člověk ale tak nějak cejtí, že to není vždycky úplně správně no..“ (Klára) Z dalších výpovědí hráček taktéž vyniklo na povrch, že jejich trenér, Honza, s nimi tvoří jejich již zmiňovanou „druhou rodinu“, což vedle autoritativního postavení trenéra může, jelikož hráčky zmiňovaly podstatu kamarádství a rodinnosti, pozitivně ovlivňovat celý chod týmu. Autoritativní vztah muže nad ženami však může naopak tým snižovat, jak je patrné z Terezina výroku o snaze trenéra nabýt si „mužské ego“.

Větší autoritou dle hráček naopak disponuje jejich kouč, Daniel, se kterým již, zejména díky odlišnému věku, již tolik přátelský vztah hráčky nemají a dochází tak k většímu průchodu jeho autority, jehož vztah k hráčkám se však již dotazovaným jeví více genderově podbarven. „Dan na rozdíl od Honzy, dokáže mít už takový docela debilní připomínky typu: „Vy jste fakt blbý ženský, to o tom neumíš přemýšlet, jako normální člověk?“ nebo „Nojo, ženská a ještě k tomu blond'atá, co čekat.“, ale prostě se u toho zasměje a ví, že my to nějak extra osobně neberem a prostě to radši ignorujem, protože on takovej prostě je i mimo soft.“ (Jana) V kontextu s tímto výrokem se tedy u kouče objevuje pocit nadřazenosti muže ženě, a to ne z trenérského hlediska, ale z kontextu, který vyplývá z adrocentrického uspořádání společnosti. Uchopeno Bourdieuho konceptem, hráčky potom stvrzují jeho chování k nim v tom, že narážky na podřazenost žen ignorují, a tedy nijak nezakročují, což narážky opět vyvolává, jelikož jeho jednání svou pasivitou neustále stvrzují, čímž stvrzují i spoluutvářejí adrocentrický řád (Bourdieu, 2000, str. 39-40), v tomto případě na příkladu sportoviště.

Z rozhovorů však nakonec nesporně vyplynulo, že chápání role trenéra hráčkami, i když leccos nasvědčovalo pojetí jejich vztahu na úrovni trenér- hráčka, je ve skutečnosti silně podmíněno vztahem žena- muž, jak se ukázalo na odpovědích k otázkám trenérství v souvislosti

se ženskou trenérkou. „*To bych utekla, kdybych měla trenérku! Já bych to prostě nepřežila, kdyby mě měla trénovat...protože nedokážu poslouchat rozkazy ženskejch. Ale trenéra bych poslechla.*“ (Klára) „*To by musela bejt nějaká superžena, aby mohla trénovat holčičí ženskej tým. Neměla by autoritu podle mě. Trenérky jsou podle mě lepší spíš pro děti, protože jsou na ně hodný a chápavý.*“ (Míša) V rozdílnosti hráčkami přisuzovaných vlastností trenérovi a trenérce se promítaly přesně ty stereotypní společenské postoje týkající se genderu, které jsou valně rozšiřovány. S maskulinitou je pak spojována především síla, ambice, úspěšnost, racionalita a schopnost ovládnutí emocionality (Woods, 2011, str. 23), což bylo potvrzeno i ve výpovědích hráček. „*Prostě ten trenér chlap je taková větší autorita pro mě a víc mu věřim, že nás dovede k vítězství a vim, že do toho jde natvrdo, to se mi líbí. Ženská by mě tolik nevyburcovala.*“ (Míša) „*Já osobně to mám tak, že když je tam chlap, tak se musim s danou situací nějak poprat a snažit se bejt lepší a lepší, protože on má podle mě vyšší očekávání, než ta trenérka, a tím mě víc vyburcuje. Taky asi na hřišti bych jí nevěřila tolik...., že je to, jak hrajem podle ní, ta nejlepší možnost, jak můžem hrát, zatímco trenérovi to prostě věřim, nevim proč.*“ (Jana) S femininitou je naopak spojována spíše fyzická atraktivita, uctivost, emocionalita, péče a zájem o vztahy a lidi kolem (Spence, Buckner, 2000, in Woods, 2011, str. 23), což se opět potvrdilo ve výpovědích hráček ohledně očekávání od trenérky. „*Podle mě trenérka by zas byla víc ochotná naslouchat a porozumět nám v životních problémech. Měla by podle mě taky větší soucit a byla by asi i schopná odhalit nějakej problém, než bude příliš velkej.*“ (Tereza) Na druhou stranu by se asi dokázala víc vcítit do toho, že ty ženský jsou občas bezdůvodně divný, ale to je asi tak jedna pozitivní věc ku milionu špatnejm.“ (Klára) Hráčky tedy obecně preferují trenéra muže díky jeho autoritě, což potvrzuje ustavení genderového řádu ve společnosti, který se promítá i do útlých skupin, jako například právě do sportovního družstva.

ZÁVĚR

Jak bylo v práci ukázáno, sport jako sociokulturní fenomén přenáší mnohé nerovnosti, týkající se různých ohledů. Moje práce sledovala zejména začlenění žen participujících se na sportu, který je společností přijímán za maskulinní, v případové studii konkrétně softballu, do chodu běžné veřejnosti. S tím tedy pozorovala i způsoby, jakými softball působí v ženské genderové socializaci, jak prostupuje životy hráček v běžném životě a jak proměňuje jejich charakter a jejich vnímání sebe sama z hlediska jejich femininity. V tomto ohledu bylo na základě případové studie zjištěno, že hráčky vliv softballu na svou osobnost i na své působení a postoj ve společnosti vnímají, a to především prostřednictvím zaregistrování u sebe samých jistého odlišného druhu femininity, než je spojován s širokou ženskou veřejností a oproti této normativní femininitě se vymezuje. Tato odlišnost femininity softballových hráček je potom ze značné míry, jak se ukázalo, ovlivňována také právě participací na tomto maskulinním sportu. Jak se však ukázalo, hráčky tuto skutečnost považují všeobecně za pozitivní, správnou. V okolí se sice podle výpovědí setkávají mnohdy i s negativními reakcemi, a to zejména z mužské strany, avšak o své femininitě samy podle rozhovorů nepochybují, a tudíž se touto skutečností příliš nezatežují. Naopak ve většině případů hráčky zmiňovaly spokojenost s tím, že softball začaly hrát a jsou teď takovými ženami, jakými jsou, rozumí svojí femininitě, ač je v některých ohledech podle nich samých zabarvena maskulinitou, kladně a v lepším světle než femininitě normativní.

Kromě socializačního aspektu je v práci rozebrán také vliv softballu na ženské tělo, společností považováno za symbol křehkosti a něžnosti, což se s tímto druhem sportu příliš neslučuje. Proto byla řešena otázka, jakým způsobem softball těla hráček utváří do jejich muskulární podoby, jak tuto zabarvenost maskulinitou svých těl hráčky vnímají. Z rozhovorů potom vyplynulo, že téměř všechny hráčky jsou se svými vypracovanými těly spokojeny, avšak doprovázející aspekty, jako množství modřin, odřenin apod. spolu s deformováním těla do nesouměrné postavy podle toho, kterou rukou hráčka hází a následné zmohutnění celé této strany, již tolik vítána nejsou, ale hráčky se snaží je překonat, nesouměrnost popřípadě kompenzovat doplňujícími cviky. Naproti tomu jedna z hráček zmiňovala k těmto aspektům právě i vypracované tělo, které pro ni v určitých situacích vyvolává stud oproti ostatním ženám, které softball nehrají. V přítomnosti softballistek však již může být uvolněná, dělá si spíše starosti právě s postojem širší veřejnosti, kterou ostatní hráčky nezmiňovaly, konkrétně se střetem

normativní femininity s femininitou softballistek, v tomto kontextu při porovnání fyzického vzhledu. Okolí, jak se ukázalo, ženský softball celkově již přijímá, avšak často spíše dochází z jeho strany k nepochopení, že ženy se takhle formují, odírají, zvládají bolest po trefení balónem apod. Sport sice již krokem postoupil také vstříc femininitě, avšak stále zůstává mužskou doménou a je stále přisuzován spíše maskulinitě a znakům s ní spojenými, jako je síla, sebeprosazení, tvrdost apod. V ženském softballu se potom všechny tyto prvky objevují, avšak již jsou společností tolerovány více, stále se však stávají někdy zarážejícími, dle hráček potom zejména pro mužskou část populace.

Další skutečností, která z analýzy vzešla, je důležitost týmu a týmových vztahů pro samotnou participaci hráček na softballu, alespoň tedy v České republice, kde softball není placeným sportem. Díky trávení množství času na tomto sportu bez jakékoliv finanční odměny pro hráčky hraje velkou roli atmosféra v týmu a celkové vztahy. Ukázalo se, že hráčky vnímají svůj tým vesměs jako beztřídní a rovný, samy ho označovaly jako druhou rodinu, na jejímž vrcholu stojí trenér. Ten se podle výpovědí stává pro hráčky také součástí rodiny, vztah hráček s ním je tedy také založen na citové vazbě, což může atmosféru i chod týmu pozitivně ovlivňovat, na druhé straně však může dojít i k negativním dopadům, jako např. sdílení určitých sympatií k některé z hráček. Rozpor autority trenéra- muže hráčky vnímají, avšak snaží se jeho působení chápat pouze v linii trenér- hráčka, nikoli muž- žena. Avšak vzhledem k tomu, že většina hráček by podle rozhovorů nerespektovala ženskou autoritu jakožto autoritu trenérky, má i pohlaví trenéra velkou, ačkoli třeba nevnímanou roli, co se týče autority.

Citové vazby, zmiňované za jednu ze základních aspektů na participaci na softballu vůbec, hráčky naopak postrádají u softballu mužského, který popsaly spíše jako souboj, nežli zábavu. Tato skutečnost naznačuje souhlas s typovou odlišností mužských a ženských verzí téhož sportu a odlišnost přístupu ke hře mužským a ženským způsobem.

Použitá literatura

Beauvoir, S. 1966. *Druhé pohlaví*. Praha: Orbis

Berger, P., Luckmann, T. 1999. *Sociální konstrukce reality- Pojednání o sociologii vědění*. Brno:Centrum pro studium demokracie a kultury.

Bourdieu, P. 2000. *Nadvláda mužů*. Praha: Karolinum

Connell, R. W. 2002. *Gender*. Cambridge: Polity press

Čechák, V, Linhart, J. 1986. *Sociologie sportu*. Praha: Olympia

Disman, M. 2002. *Jak se vyrábí sociologická znalost: příručka pro uživatele*. Praha: Karolinum

Felkar, V. 2012. Marginalized Muscle: Transgression and the Female Bodybuilder (Article). In *Ignite- UBC Women's and Gender Studies Undergraduate Journal*. [online]. Svazek 4, číslo 1, s. 40-49. Vancouver: University of British Columbia.

Flemer, L., Valjent, Z. *Studia Sportiva* [online]. 2010 [cit. 2011-05-15]. Socializace sportem. Dostupné: <http://www.utvs.cvut.cz/lectors/zv_socializace_sportem.pdf>.

Giddens, A. 2005. *Sociologie*. Praha: Argo

Halberstam, J. 1998. *Female masculinity*. Durham and London: Duke University Press

Hardin, M., Greer, J. D. Study: „The Influence of Gender- Role Socialization, Media Use and Sports Participation on Perceptions of Gender- Appropriate Sports“. In *Journal of Sport Behavior*.2009. Svazek 32, číslo 2., str. 207- 226

Havlík, R.: *Životní etapy a socializace: 3.1 Socializace a formování vlastního „Já“* [online]. Praha:Portál, 2009] Dostupné na: <<http://www.portal.cz/scripts/detail.php?id=1826>>

Hendl, J. 2005. *Kvalitativní výzkum. Základní metody a aplikace*. Praha: Portál

Houlihan, B. 2003. *Sports and Society- A Student Introduction*. Sage publications

Jandourek, J. 2003. *Úvod do sociologie*. Praha: Portál

Lorber, J. 2005. *Věřit znamená vidět. Biologie jako ideologie*. In: Sociální studia 2/2005: 91-113.

Maříková H., Věšíňová E. 1999.: *Společnost žen a mužů z aspektu genderu: sborník studií vzniklých na základě semináře Společnost, ženy a muži z aspektu gender*. Praha: Open Society Fund

McDonagh, E., Pappano, L. 2008. *Playing with the Boys. Why Separate Is Not Equal in Sports*. New York: Oxford University Press

Messner, M. A. 2002. *Taking the field: women, men and sports*. Minneapolis: University of Minnesota Press

Musil, J. *Socializace- proces sociálního učení a regulace chování* [online]. 1999. [cit. 2011-06-15]. Unie Křesťanských pedagogů. Dostupné na: <ukp.wz.cz/index1_soubory/socializace.doc>.

Nagl- Docekal, H. 2007. *Feministická filozofie. Výsledky, problémy, perspektivy. K antropologii pohlaví*. Praha: Slon

Nosková, J. *Biograf, Časopis pro kvalitativní výzkum* [online]. 2004

Tazatel, dotazovaný -dočasní „přátelé“ –dostupné na:

<<http://biograf.org/clanky/clanek.php?clanek=3511>. >

O'Brian, J. 2009. *Encyclopedia of Gender and Society, Volume 1*. A Sage Reference Publication

Roubal, P. 2005. „Krása a síla- generový aspekt československých spartakiád.“ In *Gender, rovné příležitosti, výzkum*. Ročník 6, číslo 2/2005. Str. 10-14

Renzetti, C. M., Curran, D. J. 2003. *Ženy, muži a společnost*. Praha: Karolinum

Sekot, A. 2008. *Sociologické problémy sportu*, Brno: Masarykova univerzita

Seymour, W. 1998. *Remaking the body: Rehabilitation and Change*. London: Routledge

Slepička, P., Hošek, V., Hátlová, B. 2009. *Psychologie sportu*. Praha: Karolinum

Strauss, A., Corbinová, J. 1999. *Základy kvalitativního výzkumu*. Brno: Nakladatelství Alberta Boskovice,

Uhde, Zuzana. 2004. „Feministické teorie: spor o pojetí genderu.“ In *Gender, rovné příležitosti, výzkum*. [online]. Číslo 4, s. 1-4. [cit. 2012-06-12] Dostupné na:

<http://www.genderonline.cz/uploads/70bbc34719e5b8667dd7ae0557a7f187156bc6f4_rocnik05-4-2004.pdf>

Vaněk, M. a kol. 2003. *Orální historie: Metodické a technické postupy*. Olomouc: Univerzita Palackého v Olomouci, Filozofická fakulta

Vaňková, M. 2010. Výzkumník lapený: Úvahy k (a)symetrii vztahů mezi výzkumníkem a zkoumaným. *Biograf* (52-53): 46 odst. Dostupné na:

< <http://www.biograf.org/clanky/clanek.php?clanek=5307>>

Woods, J. T. 2011. *Gendered Lives. Communication, Gender, and Culture*. Wadsworth Cengage Learning

Seznam příloh

Příloha č. 1- Scénář rozhovoru

Úvod:

Představení záměru rozhovorů a celého projektu

Ujištění o anonymitě rozhovorů

Informace o předpokládané délce rozhovoru

Získání informovaného souhlasu od hráček

Poučení o možnosti vystoupení z rozhovoru či vynechání odpovědí na určité otázky

1) Obecné otázky: **Jak bys charakterizovala softball jako takový? Čím se tato hra vyznačuje?**

Proč hraješ zrovna softball?

Čím se liší od ostatních sportů?

Myslíš si, že je softball obecně spíš mužský nebo ženský sport?

Liší se nějak ženský a mužský softball? V čem?

Myslíš, že ti softball něco přináší do života? Co?

Ovlivňuje hraní softballu tvůj život jako takový? Jak?

Máš pocit, že tě hraní softballu celkově nějak změnilo? Jak?

Jaké aktivity vykonáváš mimo softball ve volném čase?

Myslíš, že tvé ostatní aktivity ovlivňuje skutečnost, že hraješ softball?

Řekla bys, že softball utváří tvůj životní styl? Jak?

Jaký by podle tebe měla mít potenciál dobrá softballistka? Jaké by měla mít rysy, povahu, vzhled apod.?

Splnilo se vše, co jsi od tohoto sportu očekávala? Co to bylo?

2) „Socializace“: **Jak dlouho hraješ softball?**

Kdo tě k softballu přivedl? Proč jsi ho začala hrát?

Pro ty, které odpoví, že hrají od malička:

Ovlivnilo to nějak tvé dětství? Jak?

Jsi ráda, že jsi hrála už jako dítě?

Podporovali tě rodiče a okolí? Jak?

Mělo to vliv na tvé vztahy s ostatními dětmi? Jaký?

Myslíš, že to mělo vliv na tvůj vývoj, jaký?

Myslíš, že dal tento sport průchod vlastnostem, které by se u tebe jinak neprojevily? Jakým? Kdy jsi je využila?

Přinesl ti nějaké dovednosti využitelné v běžném životě? Jaké?

3) Vztahy v týmu: **Jak dlouho působíš v tomto týmu?**

Máš vztahy se spoluhráčkami i mimo hřiště?

Když ano-) Jakým způsobem je navazujete?

Jaké máte v týmu vztahy? Existuje nějaká hierarchie?

Jak se řeší konflikty?

Jakou máš v týmu pozici?

Bylo to tak vždy?

Co pro tebe tým znamená?

4) Otázka trenérství: **Jaká by měla mít ideální vlastnosti osoba, která by vedla Váš tým?**

Jaké vlastnosti by měl mít správný trenér?

V čem by mohly být jeho problémy?

Jaké máte vztahy s vaším trenérem?

Jaké vlastnosti by měla mít správná trenérka?

V čem by mohly být její problémy? A naopak výhody oproti trenérovi?

Myslíš, že bys měla jiný vztah k trenérovi, kdyby byl žena?

5) Otázka genderu **Jak by mělo tělo správné softballistky vypadat?**

Existují v softballu nějaké typické rysy postavy?

Jak vnímáš své tělo? Při softballu se hodně formují svaly- není to bráno příliš žensky (ženské tělo je bráno spíše jako křehké) – je to pro tebe výhoda nebo ne? Jak to vnímáš?

Snázíš se své tělo přizpůsobovat výkonu? (posilování, strava apod.) Jak?

Snažíš se o rozvoj svalové hmoty? Jestli ano, snažíš se to nějak hlídat, aby korespondovalo tělo s ženskostí? Jak?

Jak pečuješ o své tělo?

Přijdeš si povahově typicky žensky? (+ vysvětlení narátorkám určitých rysů) A projevy? Pro ty co ano- Bylo to tak vždycky nebo se to nějak měnilo v průběhu života a tvé softballové kariéry?

Utváří softball nějak tvé sebepojetí sebe jako ženy? (Máš pocit, že tě tento sport ve tvém sebepojetí ovlivňuje?)

(Vidíš nějakou zvláštnost na tom, že hraješ takto silový sport (za předpokladu, že to již dříve sama zmíní) a jsi žena?)

Jak to vidí okolí? S jakými ses setkala reakcemi?

Chtěla bys ještě něco dodat?

Příloha č. 2 – Ukázky známých softballistek

Ukázka možnosti propojení softballu s feminitou- Jennie Finch- nadhazovačka Národního týmu USA

Zdroj: <<http://www.thesportsbank.net/the-bank/jennie-finchs-final-home-stand-and-her-legacy-in-softball/>>

Softballová akce

Zdroj: <http://www.cliffjette.com/gallery/sports/0708_spo_softball_01/>

Odpal

Zdroj: <<http://www.softballperformance.com/softball-hitting-techniques-whats-all-the-hype-about-rotational-hitting/>>

Kreslená karikatura „pravé“softballistky

Zdroj: <<http://www.clipartsupply.com/index.php/softball-lady-with-bat.html>>